

Documente de arhivă

*Chiliile românești de la Muntele Athos în secolele XIX–XXI. Documente de arhivă**

Dr. Adina Berciu-Drăghicescu

Colectivul de Științe ale Informării și Documentării,
Facultatea de Litere, Universitatea din București
E-mail: adina_berciu2002@yahoo.com

Maria Petre

Dr. Adina Berciu-Drăghicescu este istoric și profesor universitar la Departamentul de Științe ale Comunicării, Colectivul de Științele Informării și Documentării de la Facultatea de Litere a Universității din București, titular al cursurilor de arhivistică, muzeologie și valori patrimoniale din instituțiile culturale.

Maria Petre este istoric, specialistă pe problema românilor balcanici, fostă arhivist la Arhivele Naționale.

Rezumat

Studiul aduce în discuție un aspect mai puțin cercetat în istoriografia românească și străină în ultimii 20 de ani, și anume, chiliile și colibele românești înființate la Muntele Athos în secolul al XIX-lea alături de schiturile întemeiate acolo, de asemenea, de călugării români. Prezentul material prezintă aspecte din viața religioasă, administrativă precum și traiul zilnic al acestora, pe Muntele Athos din Grecia, precum și relațiile dintre comunitățile de călugări români de acolo și calugării greci de la Muntele Athos de-a lungul timpului, de la înființare - secolul al XIX-lea și până în prezent. Informațiile se bazează pe cercetări și pe documente aflate în depozitele de la Arhivele Naționale ale României și în acelea ale Arhivelor Diplomatice ale Ministerului Afacerilor Externe.

Cuvinte cheie: călugăr, schit, chilie, colibă, mănăstire, ortodoxie, patriarhie, muntele Athos

* Materialul face parte din *Introducerea la volumul Schituri și chilii românești de la Muntele Athos. Documente (1852–1943). Partea 1–2*. București: Editura Universității din București, 2008, 908 p. (în colaborare cu Maria Petre) și o primă parte a acestui studiu a fost publicată în nr. 12/2008 al revistei. Cum tirajul lucrării a fost foarte redus, am considerat necesar să reluăm o parte din studiul nostru pentru ca problematica să fie astfel mai bine cunoscută.

Monahii români, prezenți la Muntele Athos încă din secolul al XIV-lea, trăiau în cadrul așezămintelor monahale existente, fără să-și fi constituit lăcașuri exclusiv românești.

Din deceniul al treilea al secolului al XIX-lea au izbucnit la Muntele Athos conflicte cu caracter național. ^{**}Rând pe rând, rușii, apoi sârbii și

^{**} Conform tradiției, originile vieții monahale athonite s-au afla în timpul împăraților Constantin cel Mare (313–337) și Teodosie (408–434), când se crede că s-au așezat aici primii călugări. După ocuparea Palestinei (638) și Egiptului (640) de către arabi, unii călugări din aceste țări s-au refugiat la Muntele Athos, iar în secolele VIII–IX, în timpul disputelor iconoclaste, alți călugări din Imperiul bizantin s-au retras tot aici.

Cea mai veche mănăstire este Marea Lavră, întemeiată de Atanasie Athonitul (963), urmată de Iviru (972), Vatoped, Filoteu, toate datând înainte de anul 1000. În secolul al XI-lea iau ființă mănăstirile Esfigmenu, Dohiar, Xenofon, Xiropotam, Caracalu, Costamonitu și Zografu, în secolul al XII-lea Rusicon și Hilandar, iar în secolul al XIV-lea Cutlumuș, Pantocrator, Sfântul Pavel, Grigoriu, Simonpetra

În decursul vremii, numărul mănăstirilor a variat, după cum au evoluat evenimentele istorice. În timp ce unele au dispărut, altele au fost asimilate iar ordinea lor ierarhică s-a schimbat. În prezent la Athos sunt aceste 20 de mănăstiri mari, cărora le aparține teritoriul și conducerea. Pe lângă acestea se mai găsesc 8 schituri, circa 200 de chilii, multe colibe și câteva mici sihăstiri. Schiturile, chiliile, colibe și celelalte așezări monahale se găsesc sub controlul și administrația mănăstirilor pe teritoriul cărora se află. Ele nu dispun liber de averea lor și nici nu participă la conducerea Sfântului Munte.

Condusă până în secolul al XVII-lea de un *Protos*, comunitatea athonită începe să fie îndrumată treptat de adunarea colectivă a celor 20 de egumeni ai marilor mănăstiri, denumiți inițial *proistoși* și apoi *epistați*. Aceștia, împărțiți în cinci grupe de câte patru *epistați*, a alcătuit *Epistasia*, care exercită conducerea prin rotație, în fiecare an de la 1 iunie până la sfârșitul lunii mai a anului următor. Cei patru epistați ai fiecărui grup, aleg din sânul lor un președinte care ține cârja Primatului și poartă titlul de *Protoepistat* sau *Protosul Sfântului Munte*.

Ca organ administrativ permanent superior Epistasierii, funcționează *Adunarea Extraordinară* sau *Sfânta Sinaxă*, formată din reprezentanții celor 20 de mănăstiri, iar ca organ legislativ și judecătoresc, *Dubla Adunare Bianuală* sau *Sinaxa Dublă Extraordinară*, care se întrunește de două ori pe an în orașelul Careia, capitala Athosului.

Comunitatea athonită s-a bucurat din secolul al IX-lea și până la cucerirea Constantinopolului de către otomani (1453), de autonomie teritorială și administrativă din partea împăraților bizantini. Sultanii otomani au confirmat și au întărit aceste privilegii iar cele 8 tipicoane I (972), II (1046), III (1394), IV (1406), V (1574), VI (1783), VII (1810), VIII (1911), au asigurat autonomia administrativă, politică și religioasă a Sfântului Munte.

După cucerirea Constantinopolului în anul 1453 și până la mijlocul secolului al XIX-lea, susținerea Muntelui Athos a revenit Țărilor Române. Fără ajutorul masiv material și moral al românilor, așezămintele Sfântului Munte, cu toată autonomia dată de turci nu s-ar fi putut menține.

Evenimentele politice din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea au adus problema Sfântului Munte în atenția Conferințelor de pace europene. Astfel prin Tratatul de pace de la Berlin (1878), se întăreau privilegiile Sfântului

bulgarii au obținut reprezentare în Chinotita de la Careia (rușii – mănăstirea Rusicon, sârbii – mănăstirea Hilandar, bulgarii – mănăstirea Zografu). Călugărilor români athoniți nu li s-a recunoscut de elementul grec majoritar dreptul de a se organiza distinct. Ei erau subordonați în continuare, în totalitate, atât eclesiastic, canonic cât și economic mănăstirilor grecești. Un rol însemnat în atitudinea grecilor față de români l-a avut secularizarea averilor închinată, realizată de Alexandru Ioan Cuza în anul 1863. Grecii

Munte. Situația a rămas neschimbată până la Războaiele Balcanice (1912–1913). În noiembrie 1912 armata greacă a ocupat Muntele Athos iar puterile europene și-au rezervat dreptul de a decide asupra Statutului acestuia în cadrul Conferinței de pace de la Londra.

În noiembrie 1913, Muntele Athos era declarat autonom, independent și neutru. Primul Război Mondial a împiedicat aplicarea hotărârilor Conferinței de la Londra. Guvernul grec a instalat la Careia funcționari de poliție pentru asigurarea ordinii. În anul 1918 Chinotita de la Careia în colaborare cu un consilier grec, întocmea un Statut în care se specifica autonomia, neutralitatea și independența în condițiile stipulate de Tratatul de la Londra din anul 1913. Grecia recunoștea autonomia Muntelui Athos și prin Tratatul de la Sèvres (1920) iar la Conferința de la Lausanne (iulie 1923), în urma războiului greco-turc, Muntele Athos rămânea sub administrație elenă cu titlu de teritoriu sub mandat. La începutul anului 1924 o comisie alcătuită din cinci călugări greci a alcătuit Statutul Muntelui Athos, semnat la 10 mai 1924 de reprezentanții a 19 mănăstiri athonite, mănăstirea rusă Sfântul Pantelimon refuzând să-l semneze. În anul 1925, Patriarhia de la Constantinopol, și-a dat adeziunea asupra statutului iar guvernul elen emitea la 16 septembrie 1926, decretul-lege intitulat *Despre ratificarea regulamentului Sfântului Munte Athos*. Prin acest statut, schiturile, chiliile și colibele athonite erau declarate anexe ale celor 20 de mari mănăstiri; se stabilea numărul mănăstirilor mari la 20, se refuză dreptul de proprietate al celorlalte așezăminte, cu excepția celor 20; se prevedea obligativitatea cetățeniei grecești pentru toți monahii athoniți indiferent de naționalitate; se declarau schiturile, chiliile, colibele, proprietate neînstrăinabilă a mănăstirilor tutelare; se interziceau transformarea schiturilor în mănăstiri sau a chiliilor în schituri și a colibelor în chilii; se oprea vânzarea chiliilor și colibelor fără aprobarea prealabilă a mănăstirilor tutelare, care erau declarate primul cumpărător; se limita la trei numărul monahilor cu drept de moștenire asupra unei chilii.

Constituția elenă, elaborată în anul 1926 proclama suveranitatea statului grec asupra Muntelui Athos și interzicea orice modificare a sistemului administrativ în ceea ce privește numărul mănăstirilor și regulile ierarhice sau raportul lor cu așezămintele dependente de ele. Statul elen era reprezentat de un guvernator iar puterea judecătorească era exercitată de autoritățile mănăstirești și Chinotită.

Deși constituția Greciei a suferit după anul 1926 mai multe modificări, statutul Muntelui Athos a rămas neschimbat. Astfel Constituția elenă din iunie 1975 stabilește că Muntele Athos reprezintă o regiune care se autoadministrează, dar face parte din statul grec. Din punct de vedere spiritual, Muntele Athos se află sub jurisdicția directă a Patriarhiei Ecumenice, iar monahii athoniți primesc cetățenia greacă. Statul elen asigură menținerea ordinii și securității publice în Sfântul Munte. Prin urmare prerogativele civile, politice și bisericești ale organelor de conducere ale Sfântului Munte au fost transferate în competența statului grec care le exercită de fapt.

pierdeau cele mai importante resurse pe care le primiseră până atunci din Țările Române.

În aceste condiții, monahii români, indiferent că veneau din România, Transilvania, Basarabia, au început să-și constituie chilii și colibe prin cumpărarea fie a terenului, fie chiar a acareturilor de la mănăstirile grecești. Comparând datele furnizate de ministrul plenipotențiar al României la Constantinopol, Ghika Brigadier, în martie 1901, de superiorul schitului românesc Prodrumu, Antipa Dinescu, în septembrie 1905 și de memoriul istorico-statistic asupra Muntelui Athos și situația călugărilor români athoniți din anul 1908, rezultă că la începutul secolului al XX-lea existau 32 de centre românești athonite cu un număr de 628 de monahi români trăitori în cele două schituri românești, Lacu și Prodrumu, precum și în 24 de chilii și 26 de colibe. (1)

Astfel, în anul 1850, doi ieromonahi români, Orest și Ipatie de la mănăstirea Cheia – Prahova, au întemeiat chilia Sfântul Ipatie pe moșia mănăstirii Vatoped. Aceasta avea 25 de pogoane de pământ, cultivate cu vie, livezi, măslini și fânețe și 2 izvoare pentru casă și grădină. De asemenea, avea o biserică mare și case încăpătoare, odoare bisericesti și o bibliotecă. Până în anul 1905 avusese 4 stareți și fiecare dintre ei plătise a treia parte din prețul chiliei, încât ea fusese până atunci răscumpărată de două ori. Plătea mănăstirii Vatoped un bir anual de 5 napoleoni, iar ieromonahul Teodosie Duhovnicul făcuse „un act față de mănăstirea chiriarhică ca niciodată să nu aibă dreptul viitorii moștenitori a înstrăina această chilie la alte națiuni, ci veșnic a fi stăpânită și locuită de monahi români.” În anul 1905, în această chilie trăiau 6 monahi români din Transilvania. (2)

În anul 1864 monahii basarabeni Cosma, Domițian și Corg au cumpărat ruinele fostei chilii Adormirea Maicii Domnului pe moșia mănăstirii Xiropotam și o refăceau din temelii. Plăteau un bir anual de 2 lire și aveau 6 pogoane de teren. După decesul părintelui Cosma, ajung stareț Gherasim Stratan. (3)

Chilia Turlutiu a fost întemeiată în anul 1867 de schimonahul român Sava, retras de la schitul Prodrumu. Era așezată pe moșia mănăstirii Lavra, avea biserica cu hramul Nașterea Maicii Domnului și 5 pogoane de pământ, cultivat cu vie, măslini și o parte cu fâneță și pădure. Până în anul 1902 a avut ca stareț pe întemeietor și apoi pe monahul Clement Popescu, care a plătit mănăstirii Lavra „rizimul de 30% și a obținut alt act cu dreptul de superior și alți 2 moștenitori, obligat a plăti 5 napoleoni bir anual”. Și această chilie avea bibliotecă cu cărți bisericesti și puține odoare. În anul 1905 trăiau acolo 3 monahi din România, casele erau vechi și necesitau reparații, iar ei se întrețineau din „lucrul mâinilor și cultivatul pământului”. (4)

Numărul monahilor de la chilia Adormirea Maicii Domnului – Xiropotam a crescut și aceștia au cumpărat în anul 1869 ruinele fostei chilii Cucuvinu – Provata de pe moșia mănăstirii Lavra, cu hramul Sfântul Ioan Teologul, iar în anul 1870 au pus temelia bisericii cu același hram. Această chilie era condusă la început de ieromonahul Domițian apoi de nepotul lui, Teodosie Soroceanu. Avea 60 de pogoane de pământ și 20 de monahi. Aici va fi nucleul viitoarei Comunități a fraților români – Provata. (5)

Tot pe moșia mănăstirii Lavra, în anul 1869 schimonahul român Visarion din județul Tecuci a înființat chilia Sfântul Artemie, care avea 2 pogoane de pământ, cultivat cu vie, măslini și grădină. În anul 1908 trăia încă bătrânul stareț împreună cu câțiva ucenici. (6)

În anul 1870 a fost cumpărată și refăcută chilia Catafighi din Provata cu hramul Sfântul Ioan Botezătorul de pe moșia mănăstirii Lavra, având ca stareț pe ieroschimonahul basarabean Teodorit Hodorocea retras aici de la schitul Prodromul. După decesul acestuia în anul 1886 urmasa monahul Antonie Saghin până în anul 1896, după care urmează Ilarion Mârza. Această chilie avea în anul 1906 un număr de 23 de camere bine întreținute și 40 de pogoane de pământ cultivat jumătate cu vie, măslini și restul cu fâneață și pădure. Starețul Ilarion Mârza a construit alte două clădiri de locuit și magazii, a înzestrat biserica cu cărți și mai multe rânduri de veșminte, sfinte vase și 2 evanghelii legate cu argint, cutii cu moaște și o bibliotecă cu 250 de volume. În anul 1906 în această chilie viețuiau 16 monahi basarabeni care plăteau un bir anual de 5 napoleoni. (7)

Tot în anul 1870 ieromonahul basarabean Carion Mirăuț cumpăra de la mănăstirea Lavra chilia Sfântul Prooroc Ilie din Provata, cu 180 de lire turcești. Chilia avea biserică și case de locuit cu 10 încăperi, magazii și grajd pentru vite și 25 de pogoane de pământ cultivat cu vie, măslini, iar restul cu fâneață și pădure. Chilia a fost condusă până în anul 1890 de întemeietor, după decesul acestuia, timp de un an de monahul Iosif, iar din 1891 de monahul Spiridon Dașchievici, care o conducea încă în anul 1905 alături de alți 3 monahi basarabeni. Biserica chiliei avea două evanghelii și o bibliotecă cu 50 de cărți bisericești și plătea un bir anual de 5 napoleoni. (8)

În anul 1870 ieromonahul Antim de la Craiova cumpăra de la mănăstirea Lavra chilia cu hramul Acoperământul Maicii Domnului. Avea 1 pogon de pământ, plătea bir 2 lire turcești anual și era condusă în anul 1908 de schimonahul basarabean Toma, ajutat de fratele lui, Vichentie schimonahul. (9)

În același an, 1870, monahul Ghedeon Bucovineanul cumpăra de la mănăstirea Lavra chilia cu numele Schitul Sfântul Vasile, pe care o

reclădește. Monahul trăia încă în anul 1908 și plătea un tribut anual mănăstirii Lavra. (10)

Chilia Adinu de pe moșia mănăstirii Dionisiu a fost cumpărată în anul 1875 de ieroschimonahul român Serapion. Avea o biserică cu hramul Intrarea Maicii Domnului în Biserică, 7,5 pogoane de pământ cultivat cu vie, măslini, fânețe, grădină de zarzavat și apă adusă pe o conductă de plumb. Plătea un bir anual de 5 napoleoni. După moartea starețului Serapion în anul 1904, ajunsese superior Mihail Nicolăescu și avea, în anul 1905, 6 monahi basarabeni „care se întrețin cu cultura pământului și alte mici produse.” (11)

În anul 1877 monahii macedoneni din Moloviște, Macedonia, Sava și Neofit Dimitrescu primeau ca „recompensă a ascultării noastre de 19 ani și prin decedarea predecesorului nostru ieromonahul Onufrie”, bunicul lor, chilia Sfântul Ierarh Nicolae din Careia pe moșia mănăstirii Simon Petru. Cultivau $\frac{3}{4}$ de ha pământ arabil și aveau în anul 1899 la Comunitatea Fraților Români din Provata, Muntele Athos, solicitând și un mic ajutor pentru „întâmpinarea călătorilor români ce ar poposi într-însa”. În anul 1900 viețuiau aici 5 monahi. (12)

În anul 1894, ieromonahul Ilie Hulpe cumpăra cu 260 de lire chilia cu hramul Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul, Colciu, de pe moșia mănăstirii Vatoped. Avea biserică și mai multe case de locuit bine întreținute, 20 de pogoane de pământ cu vie, măslini, fânețe și pădure, grădină și un izvor de apă. La mare avea arsana, unde fusese construită o casă și port cu bărci pentru pescuit. Avea, deasemenea, bibliotecă de cărți bisericesti, odoare, plătea bir anual de 5 napoleoni și era locuită în anul 1905 de 8 monahi basarabeni. (13)

În anul 1895, schimonahul basarabean Ioachim Bărcănescu cumpărase cu 330 de lire de la mănăstirea Cutlumuș chilia cu hramul Sfinții Mari Mucenici Teodor Tiron și Teodor Stratilat, care avea biserică și case de locuit, 15 pogoane de pământ cultivat cu vie, măslini, precum și pădure și grădină și două izvoare de apă. Poseda bibliotecă și odoare bisericesti precum și 2 evanghelii, una legată în argint masiv și una suflată cu aur. Plătea un bir anual de 5 napoleoni și era locuită în anul 1905 de 10 monahi basarabeni. (14)

În jurul anului 1895 era cumpărată chilia Sf. Gheorghe, Colciu, pe moșia mănăstirii Vatoped de către schimonahul Mihail, român din Oltenia, care se stabilise anterior la schitul Prodromu însă, din cauza conflictului apărut între monahii moldoveni și munteni, „m-am convins că acești oameni nu o să poată face nimic în folosul națiunii noastre, ci numai îmi pierd timpul în zadar”. În unire cu alți monahi români a cumpărat această chilie cu o suprafață de 6 pogoane teren cultivabil și 30 de pogoane râpe și

pădure, însă cum aceasta era ruinată și neavând „mijloace mai mult a o reclădi din temelie precum neapărat cere trebuința, am mai reparat ruinele pe cât s-au putut.” Ulterior a ajuns superior monahul Gavriil Mateescu. (15)

Pe moșia mănăstirii Iviru exista în 1901, dar și în 1908, chilia Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul, cu 4 pogoane de pământ, condusă de monahul basarabean Zosima împreună cu trei ucenici. (16)

În același an, 1901, exista, chilia Sfinții Cosma și Damian a monahului Antonie Constantinescu, pe moșia mănăstirii Grigoriu, cu 3 călugări, precum și chilia părintelui Irodion pe moșia mănăstirii Pantocrator, cu 8 monahi. (17)

Pe moșia mănăstirii Vatoped, în anul 1902, monahul Calist cumpăra chilia Sfântul Nicolae de la Iufta cu 280 de lire. Aceasta avea două biserici, una cu hramul Sfântul Nicolae și alta cu hramul Sfântul Mare Mucenic Gheorghe, avea case de locuit în bună stare și 20 de pogoane de pământ cultivat cu vie, măslini, pădure și un izvor adus pe conducta de plumb „cu multă cheltuială”. În anul 1905, superiorul Calist s-a retras și l-a lăsat în locul său pe ucenicul său, monahul Veniamin, care i-a plătit datoriile și trimirul de 30% prevăzut în actul de cumpărare și a scos act nou pe numele său și a doi moștenitori, plătind un bir anual de 5 napoleoni. Chilia avea odoare și cărți bisericești și era locuită de 6 monahi din România. În anul 1908, chilia era trecută sub îngrijirea schitului Prodromu, care avea detașați acolo mai mulți monahi. (18)

Pe moșia mănăstirii Pantocrator exista și în 1901 și în 1908 chilia cu hramul Sfântul Mucenic Gheorghe în Capsala, superior fiind duhovnicul Gherasim, român din Săliște, Transilvania, împreună cu 7 monahi din România și Transilvania. Avea 4 pogoane de pământ, plătea un tribut anual de 5 lire pe an și închiriau camere altor monahi care veneau în Careia. (19)

Chilia cu hramul Izvorul Tămăduirii din Capsala – Valea Plângerii, pe moșia mănăstirii Vatoped, era condusă în 1901, dar și în 1908, de schimonahul Ghemnasie din Ploiești, care avea, în 1901, 7 monahi, iar în 1908, 2 ucenici. Deținea 1,5 pogoane de pământ cultivat cu vie și măslini. (20)

În anul 1904 era cumpărată de la mănăstirea Stavronichita, cu 186 de lire, chilia cu hramul Sfinții Trei Ierarhi de către monahul Ioachim Iosifescu. Aceasta avea 5 pogoane de pământ „stâncos și neproductiv, pe care sunt sădiți câțiva măslini, portocali și lămâi”, avea biserică și case bune construite de curând și plătea un bir anual de 5 napoleoni. (21)

Pe moșia mănăstirii Pantocrator exista în 1908, chilia Varvara cu hramul Intrarea în Biserică, condusă de schimonahul român venit din județul Tutova, și care viețuia cu încă un ucenic. Chilia avea 3 pogoane de pământ, iar monahii se mai ocupau și cu cismăria. (22)

În zona schitului grecesc Capsocalivia de pe moșia mănăstirii Lavra exista chilia Paraclisul Toți Sfinții, unde viețuia în 1908, starețul Nicodem din Galați și ucenicii săi, care erau greci. Nicodem era unul dintre cei mai cunoscuți sculptori în lemn de la Muntele Athos, icoane făcute de el fuseseră dăruite suveranilor români de către ieromonahul Teodosie Soroceanu de la chilia Cucuvinu – Provata. (23)

Tot pe moșia mănăstirii Lavra în localitatea Catunache, se găsea chilia cu hramul Nașterea Maicii Domnului, condusă de starețul Marcu din Basarabia. Aceasta stăpânea 4 pogoane de pământ și plătea un bir anual de 2 lire turcești. (24)

Pe moșia mănăstirii Pantocrator exista, în 1908, chilia Sfântul Ioan Teologul, condusă de monahul basarabean Isaia, care avea doi ucenici. Deținea un pogon de pământ și se ocupau și cu croitoria. (25)

În ultimul deceniu al secolului al XIX-lea, monahii români athoniți au început să manifeste interes pentru apărarea drepturilor lor în fața abuzurilor la care erau supuși din partea mănăstirilor grecești, cărora le erau subordonați și care le interziceau cultivarea pământului, ridicarea de noi chilii, folosirea pădurilor și a surselor de apă, împiedicau primirea de noi monahi români, hirotonisirea sau înaintarea lor pe scară ierarhică. Nu în ultimul rând, aceștia încep să solicite protecție din partea statului român pentru proprietățile pe care le dețineau și subvenții pentru întreținerea lor.

Dintre chiliile românești existente, s-a remarcat, prin buna organizare și prin asiduitatea promovării intereselor monahilor români, chilia Sfântul Ioan Teologul – Cucuvinu – Provata, condusă de superiorul Teodosie Soroceanu. Așa cum rezultă dintr-un document din noiembrie 1906, în anul 1895, în jurul acestei chilii se constituie Comunitatea Fraților Români din Provata, care cuprindea, pe lângă chilia Cucuvinu și chiliile Adormirea Maicii Domnului – Provata, condusă de Gherasim Stratan, Sfântul Ioan Botezătorul-Catafighi, condusă de Ilarion Mârza și Sfântul Prooroc Ilie –Provata, condusă de Spiridon Daschievici. Scopul acestei comunități era „ca în înțelegere și frățească dragoste, pentru folosul de obște, să lucrăm împreună ... și să ne ajutăm la nevoile noastre unul pe altul”. (26)

Comunitatea a început să fie subvenționată de statul român cu suma de 5.000 de lei anual. În anul 1899 primea în rândurile ei și chilia Sfântul Gheorghe-Colciu, condusă de Gavriil Mateescu. (27)

Dintr-un memoriu din noiembrie 1899, al monahilor români din Oltenia, care viețuiau la chilia Sfântul Gheorghe – Colciu, rezultă că în rândul monahilor athoniți existau mai multe orientări. Monahii care formau Comunitatea fraților români din Provata îl considerau pe ieromonahul

basarabean Teodosie Soroceanu „om foarte capabil și vrednic conducător ... un Columbus spre descoperirea românismului din Athos”, dar „ne socotim și ne gândim că această chestiune trebuia neapărat să se înceapă și să se lucreze de către adevărații fii ai României, ... de majora comunitate prodromită, ... care numai ei se laudă pretutindena cu drepturile de români, ei ar fi trebuit să introducă un element de naționalitate mai înaintea tuturor în locul acesta strein. Dar ei nevrednici s-au arătat, nepurtând nici o grijă pentru chestiunea patriotismului.” (28)

Comunitatea fraților români de la Provata a început o acțiune de atragere „a celorlalți români ce mai sunt risipiți prin Sfântul Munte, spre unire la un gând și întrunire de națiune. Și, după încercarea ce am făcut, deocamdată toți s-au retras, câtă osteneală am făcut n-a fost posibil a-i întruni, puind înainte fel de fel de pricinuri, unii zicând: că nu să cuvine nouă, români din Regat fiind noi, ca prin basarabeni să ne facem cunoscuți patriei noastre, aceasta nu o voim cu niciun chip și dacă voiește, guvernul nostru să trimeată om al țării și să ne caute pre toți de-a dreptul iar nu prin basarabeni. Alții zic că nu voiesc pe părintele Teodosie să fie începător Comunității. Alții nu primesc să se zică Comunitatea Fraților Români Provateni, ci să se zică Comunitatea fraților români din Athos, iar alții să îndoiesc și pentru pomenirea familiei regale, neprimind a-i pomeni. Și așa, mult ne-am pricit și ne-am combătut și nu s-a putut ca să-i scoatem din păreriile acestea, pentru aceea sunt silit a mă adresa către P.S.V. și a vă ruga să binevoiți a ne da oarecare consultație și sfătuire în privința aceasta.” (29)

Se pare că exista o lipsă de unitate în rândul monahilor români athoniți, pentru că, din documentele consultate, în urma conflictului izbucnit între călugării moldoveni și cei munteni ai schitului Prodromu, desfășurat între anii 1870-1890, a avut de suferit întreaga comunitate românească din Sfântul Munte. Prin urmare, ieromonahul Gavriil Mateescu de la chilia Sfântul Gheorghe-Colciu, care se pare că este autorul acestui memoriu, cerea îndrumare din partea Mitropolitului Primat al României în privința constituirii unei comunități românești athonite puternice, așa cum se constituiseră comunitățile rusă, bulgară, sârbă și, mai ales, cea greacă.

Asupra dezbinării ce exista între călugării români athoniți insista și superiorul chiliei Sfântul Gheorghe-Colciu, Mihail schimonahul, care a viețuit o perioadă la schitul Prodromu, însă, pentru că între conducătorii acestuia „să ivise o neunire nevindecată, care pricinuia mare tulburare între toți frații, pricinuindu-se unul cu altul, cum că unul ar fi muntean și celălalt moldovean”, a plecat și s-a stabilit la schitul grecesc Capsocalivia, unde a constatat atitudinea naționalistă a monahilor greci: „când e vorba de

naționalitatea lui, să facă vreun progres, ori pe ce cale ar fi, el ... primește a-și sacrifica chiar și întreaga viață, numai și numai să-și dobândească scopul său”. Viețuind între ei 35 de ani, schimonahul Mihail mărturisește: „mi-au trebuit să am răbdare mucenicească ... văzând atâta de nimicită naționalitatea română între dâșii, că nu suferea să audă pronunțându-să nici măcar un cuvânt românesc, pentru care pricină mult mă zdrobeam ... văzând atât defăimată de dâșii glorioasa noastră națiune ... și să fim persecutați în tot chipul de către noii aceștia fanarioți”. Drept pentru care, schimonahul Mihail împreună cu alți frați din Oltenia au cumpărat de la mănăstirea Vatoped chilia Sfântul Gheorghe și s-au alipit Comunității Fraților Români din Provata. Schimonahul constata însă: „pentru această comunitate multe se svoană și chiar și astăzi se aud critici nenumărate de la toți aceia care le place dezordinea”. (30)

Din memoriul înaintat de membrii Comunității Fraților Români din Provata către ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, în 27 ianuarie 1900, aflăm că aceștia s-au întrunit în zilele de 21–22 ianuarie „în scop de a ține un sobor duhovnicesc ca să discutăm jalnica stare și pozițiunea tristă în care ne aflăm noi românii, care suntem cu locuința presărați prin văile adânci și pre coastele stâncoase ale acestui Sfânt Munte Athos”. Constatau „faptul că, cam de vreo 30 și mai bine de ani, între frații noștri români aflați aici domnește o oarbă neînțelegere, adică: neunire și dezordine nemaipomenite, clevetindu-se unul pe altul cum că cutare ar fi basarabean și altul mai știu eu cum? etc. etc.” Se afirma că această lipsă de unitate a românilor era cunoscută la Muntele Athos și că ea fusese indusă de „frații prodromiți”. Și chiar străinii care vizitau Muntele Athos „privind la neînțelegerile și groasele prostii ale fraților noștri, stau ca uimiți și cuprinși de mirare nepricepându-se ce să zică și cu feluri de defăimare râd de noi”. (31) Se arata că membrii comunității pomeneau la slujbe pe membrii Sinodului și ai familiei regale, fapt ce a determinat „un război cumplit de dușmănie și o neîmpăcată ură din partea tuturor confrăților aflați în aceste localități”. Cei care se opuneau Comunității fraților români proveneau „din partea derbedeilor cerniți, care-și dau și nume de români; felul acestor derbedei, sunt mai toți imigranți, unii din armata Regatului, alții de prin curțile boierești și de prin prăvăliile comercanților, ca niște nedemni de serviciile lor”, care s-au retras la Muntele Athos „ca în mijlocul străinilor și în mijlocul ortodoxiei să poarte un nume sfânt de români”. Constatând „această stare înjosită a fraților noștri, din care se cauzează multe nenorociri”, adunarea generală a comunității „după mai multe chibzuințe, pentru a stărpi acest mare rău, au găsit de cuviință ca mai cu energie să se

lupte în contra neînțelegerilor frățești, mai întâi de toate vrând a asigura viitorul, crezând mai nimerit ca Comunitatea fraților români Provateană din Muntele Athos să fie cu totul pusă sub protecția statului nostru român, adică în direct sub auspiciile și numele M.S. Carol I, regele României, pentru care scop am făcut și o cerere la onoratul guvern al statului”. O comisie a Comunității, compusă din ieromonahii Gavriil Mateescu, Gherman Popovici și Marchian Mârza, în ziua de 23 ianuarie 1900 au mers la schitul Lacu, unde au informat pe duchiul Iustin, superiorul schitului, și pe episcopii Isaac și Visarion asupra obiectivului urmărit, de unire a tuturor monahilor români într-o comunitate mai puternică. Propunerile lor au fost respinse, „ei hotărât au zis să nu mai ispitească satana cu slugile lui de a le mai băga erezii în mijlocul lor”, iar la propunerea de a solicita protecția statului român au răspuns că „nu le trebuie ... numai aceasta declarând, cum că ajutoruri bănești din România îi folosesc, dar cât despre familia regală a României nici nu vreau să audă, ca și de popa Teodosie, care, zic ei că este începătorul acestor izvodiri, tot atât și pentru formalitățile Sfântului Sinod al Bisericii noastre Ortodoxe Române, nu primesc nici măcar să audă”. (32)

Propuneau ministrului să li se interzică „acestor derbedei ascunși prin zidurile românești și hrăniți cu bucăți de bietului român” să mai intre în România să mai strângă milostenii, căci dacă „pierzându-și ei odată existența, poate că prin foame, își vor aduce vreodată aminte a cunoaște o cale curat românească, așa numai poate li se vor deschide ochii ca să cunoască și profitul de progresuri al celorlalte națiuni, care sub diferite forme îl capătă zilnic”.

Se solicita intervenția ministrului „cum veți crede de cuviință, numai și numai să se poată înlătura această ură otrăvită dintre frații români din Sfântul Munte, căci această intrigă rușinoasă ieșită din gura unora din frați, pentru un biet român, este foarte grea, așa că roșește în fața străinului fără ca să poată răspunde ceva”. (33)

Din documentele cercetate rezultă că într-adevăr în rândul comunităților românești de la Muntele Athos se refugiaseră dezertori din armata română și chiar oameni care-și părăsiseră familiile. Un astfel de memoriu este cel al dezertorului Constantin Neagoe Dogariu, din 22 decembrie 1899, înaintat ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice, care vizitase Muntele Athos în octombrie-noiembrie 1899, în care-l denunța pe Teodosie Soroceanu de la chilia Cucuvinu – Provata că folosește subvenția de 5.000 de lei în interes personal, iar celorlalți membri „... le dă numai câte 2 sau 3 saci de grâu, 10–15 oca de pește și 5–6 napoleoni spre a-și plăti fiecare contribuțiile sale către mănăstire”. (34)

Dintr-un raport al ieromonahului Teodosie Soroceanu, din 1897, rezulta modul cum fusese întrebuințată subvenția de 5.000 de lei. Astfel, pentru anul menționat, 3.960 de lei fuseseră folosiți pentru cumpărarea a 12.000 ocale de grâu, 471 de lei pentru 157 de cărți date la legat și 569 de lei pentru birurile împărătești și locale. (35)

La 1 aprilie 1900, se întruneau la chilia Cucuvinu-Provata, cu hramul Sfântul Ioan Teologul, de la Muntele Athos, monahii români ai chiliilor Cucuvinu, Catafighi și Adormirea Maicii Domnului, pentru a întemeia Comunitatea fraților români de la Muntele Athos. Deși, din documentele consultate, din Comunitatea fraților români făceau parte și chiliile Sfântul Ilie și Sfântul Gheorghe-Colciu, ele nu apar în această adunare.

Ieromonahul Teodosie Soroceanu, superiorul chiliei Sfântul Ioan Teologul, Cucuvinu-Provata, arăta în cuvântul său scopul întrunirii: „Ca să votăm legea care ne stă înaintea, lege care de mult era așteptată de unii dintre noi.” Acest monah depusese cele mai multe străduințe pentru constituirea acestei comunități, de aceea insista: „se poate foarte bine ca unii din Sfinții Voastre să nu fie tocmai bine convinși despre trebuința unor asemenea, iar alții care să nu le înțeleagă rostul”. Spre „a lumina deplin pe toți”, Teodosie Soroceanu face un scurt istoric al evoluției vieții monahale athonite, de la Petru Athonitul și Sfântul Atanasie până în secolul al XIX-lea, accentuând rolul Țărilor Române în susținerea Sfântului Munte, îndeosebi după căderea Imperiului Bizantin și instaurarea dominației otomane. Domnitorii români erau considerați „noi ctitori ai Muntelui, noi reîntemeietori ... Ei ... au cunoscut ce însemnează Sfântul Munte, au știut că aici va fi focarul adevăratei credințe, și-au dat seama ce însemnează a proteja și a ajuta Sfântul Munte, de aceea îi vedem ridicând lavre ... Pe toți îi vedem ca mari ctitori ai Sfintei Agore și dictatori. Insignele țărilor și în timpul de față, după cum vedem, împodobesc toate monastirile existente, ceea ce dovedește, precum și numele ctitorilor, participarea României ca țară ortodoxă la ajutorarea și sprijinirea Sfântului Munte atâtea secole.” (36)

Teodosie Soroceanu aprecia faptul că monahii români athoniți „și-au dat seama de importanța cea mare care e în a exista în Munte români, de aceea vedem pe mulți încă în zilele noastre ridicând frumoase locașuri românești” și dă exemplul ieromonahului Nifon, întemeietorul schitului Prodromu (1856), precum și al schimonahului Cosma, „moș al nostru și suntem și noi, aceștia de acum”. Apreciază, de asemenea, faptul că monahii români s-au stabilit la Muntele Athos din vremuri îndepărtate, „că existăm și că trebuie să existăm în Munte ca națiune ortodoxă”. (37)

În continuare, Teodosie Soroceanu a făcut un scurt istoric al chiliilor ce urmau să facă parte din Comunitatea fraților români de la Muntele Athos. Monahii basarabeni Cosma Spătaru, Domițian și Corg cumpăraseră în anul 1864 ruinele fostei chilii Adormirea Maicii Domnului de pe moșia mănăstirii Xiropotamu și o refăcuseră din temelii. Numărul monahilor a crescut. Aceștia au cumpărat în anul 1869 ruinele fostei chilii Cucuvinu cu hramul Sfântul Ioan Teologul. În anul 1870 au pus temelia bisericii chiliei Cucuvinu cu hramul Sfântul Ioan Teologul și a caselor, stareț fiind ieromonahul Domițian. Ulterior au cumpărat ruinele fostei chilii Catafighi cu hramul Sfântul Ioan Botezătorul, pe care au refăcut-o, stareț fiind ieroschimonahul Teodorit Hodoroșea. Chiliile de la Cucuvinu și Catafighi erau pe moșia mănăstirii Lavra și fuseseră cumpărate și reconstruite de moșii lui Teodosie Soroceanu: Ștefan, Iordache și Costache Soltani, toți din Basarabia, care s-au călugărit sub numele de Sava, Gherasie și Calinic. Acești trei schimonahi au lăsat pentru urmașii lor ca obiectiv: „cât va fi Sfântul Munte aceste case să fie unite între dânsele și la un fel să trăiți, căci toți se vor folosi de voi și vor veni și alții să se unească la frăția voastră și așa, dacă nu cum a fost, să țineți cinstea neamului ca drept credincios.” Teodosie Soroceanu arăta că monahii celor trei chilii au păzit cu sfințenie aceste sfaturi, au fost bucuroși de izbânda în războiul pentru obținerea Independenței și au suferit când sudul Basarabiei a fost realipit Rusiei. În anul 1881, când a fost proclamat Regatul României, s-au bucurat și au fost fericiți, ca români, să pomenească la slujbe numele familiei regale în bisericile lor, conform dispozițiilor Sinodului Bisericii Ortodoxe Române. Urmând politica statului român, monahii acestor chilii au primit o subvenție din partea guvernului României.

Starețul Teodorit Hodoroșea decedase, așa cum s-a întâmplat și cu urmașul său, Antonie Saghin, iar în 1900 stareț era Ilarion Mârza. La chilia Adormirea Maicii Domnului, Cosma Stratan decedase și stareț era Gherasim Stratan. La Cucuvinu trăia încă fostul stareț Domițian și ajunsese stareț Teodosie Soroceanu. (38)

Același Teodosie Soroceanu mai arată că trecerea timpului a dus la îmbătrânirea monahilor și că a sosit vremea să se gândească la ce vor lăsa urmașilor lor. Prin urmare, propune adunării să fie citită Legea Comunității Fraților Români de la Muntele Athos.

Gherasim Stratan, starețul chiliei Adormirea Maicii Domnului, constata că și înainte de această dată existase o lege nescrisă după care se ghidaseră, însă pentru a evita ca, după dispariția lor, această lege să fie încălcată „din zavistie sau alte pricini” și pentru ca să „nu se strice ceea ce

noi am făcut cu deplină chibzuință și învoire între noi”, a fost elaborată această lege scrisă, care urma să fie discutată și adoptată, lăsând posibilitatea ca în viitor să fie îmbunătățită. (39)

Legea propusă spre dezbateră celor 51 de monahi români ai chiliilor Adormirea Maicii Domnului, Catafighi și Cucuvinu avea 32 de articole. Primele articole stabileau denumirea de „Comunitatea Fraților Români de la Muntele Athos” și se preciza că scopul ei e acela de a apăra drepturile fraților de același neam, de ajutor reciproc, de a ridica moralul național la „nivelul trebuincios unei națiuni” pentru reprezentarea corespunzătoare a ei și de a câștiga „drepturile ce se cuvin românilor”. Articolul 4 prevedea înființarea unei biblioteci „pentru luminarea fraților de un neam”.

Comunitatea își propunea să susțină interesele celor care o sprijineau material și să câștige drepturile monahilor români, ca națiune ortodoxă persecutată în Muntele Athos. Membrii comunității urmau să se ajute între ei „la toate trebuințele” și să se poarte cu respect față de monahii greci, ruși, bulgari, sârbi dacă aceștia „nu vor atinge și vătămă interesele naționale ale comunității”. Toate așezămintele componente urmau să se conducă după același regulament în administrarea internă și să se conformeze ordinelor „Bisericii Mame”. Oficiul divin urma să se desfășoare numai în limba română. Nu puteau fi primiți în comunitate decât frați români și nu puteau fi adăpostiți membri dovediți că lucrează împotriva acesteia. Se forma un consiliu, compus din superior și câte un ucenic din fiecare așezământ al comunității. Biroul consiliului era compus dintr-un președinte, ce era în același timp și superiorul întregii comunități, ales pe viață, un vicepreședinte, un secretar și un raportor, aleși pentru câte un an. Președintele trebuia să fie unul dintre superiorii celor trei chilli, să aibă pregătirea corespunzătoare, să nu fie „egoist și pasionat”. Alegerea lui se făcea prin vot. În urma alegerii trebuia să depună un jurământ prin care să se angajeze că va contribui la dezvoltarea comunității și va respecta legea votată. Membrii comunității depuneau, la rândul lor, un jurământ de supunere necondiționată față de președintele ales, „atât cât se va conduce de legea votată”. Președintele avea o putere absolută în dirijarea administrativ-politică a comunității, putea cere înlăturarea oricărui frate sau călugăr din orice chilie, „dacă s-ar dovedi că acela ar vătămă comunitatea”. În problemele externe, președintele putea fi investit a reprezenta comunitatea printr-o împuternicire semnată de toți membrii. În lipsa lui, conducerea o prelua vicepreședintele. Consiliul putea fi convocat „de câte ori trebuința va cere” de către președinte, iar ședințele urmau să se desfășoare acolo unde viețuia acesta. Orice așezământ care ar fi aderat la

comunitate trebuia să recunoască această lege, care urma să se completeze cu „cele ce vor fi de trebuință”. (40)

Legea a fost votată în această formă de cei 51 de monahi ai celor trei chilii. Cei care ar fi încălcat-o ar fi fost afurisiți.

Teodosie Soroceanu, care condusese interimar administrarea intereselor comune ale celor trei chilii, și-a dat demisia și a mulțumit pentru „patrioticul și frățescul sprijin pe care-n tot timpul mi l-ați arătat și care a dat roade: darea subvențiunei, ridicarea moralului la frații comunității și în fine această lege care era atât de mult așteptată”. (41) Gherasim Stratan, starețul chiliei Adormirea Maicii Domnului, i-a mulțumit ieromonahului Teodosie Soroceanu pentru „modul cum ați condus, administrat și ați desfăcut toate cestiunile comunității”, iar Ilarion Mârza, starețul chiliei Catafighi, propunea formarea unei comisii care să administreze comunitatea „până la alegerea noului președinte. Această comisie a fost alcătuită din Gherasim Stratan și părinții Marchian și Epifanie, urmând ca până la 9 aprilie să fie depuse candidaturile pentru funcția de președinte, iar la 11 aprilie acesta să fie ales, la chilia Catafighi, prin votul tuturor monahilor.

La ședința din 11 aprilie 1900, deoarece nu și-a depus nimeni candidatura pentru funcția de președinte, Gherasim Stratan îl propune tot pe Teodosie Soroceanu, „ca cel ce a înființat această comunitate și ca cel ce posedă calitățile cerute prin art. 18”. Rezultatul votului a fost de 50 de voturi pentru și 1 vot împotriva. În consecință, Teodosie Soroceanu a fost ales președinte pe viață al Comunității fraților români de la Muntele Athos. Membrii comunității au rostit jurământul de supunere, iar consiliul s-a retras pentru alegerea noilor membri. Teodosie Soroceanu a propus, iar ceilalți membri au votat ca vicepreședinte pe Ilarion Mârza, superiorul chiliei Catafighi, ca secretar pe Gherasim Stratan, superiorul chiliei Adormirea Maicii Domnului, și ca raportor pe părintele Epifanie.

A fost formată o comisie, sub conducerea secretarului, compusă din Serafim Duhovnicu, Prohor Economu și părintele Nicandru, care să elaboreze regulamentul comunității, urmând ca în ziua de 24 aprilie 1900 să aibă loc ședința de adoptare a acestuia, la chilia Cucuvinu. (42)

La 24 aprilie 1900, părintele Epifanie a prezentat în fața membrilor Regulamentul Comunității Fraților Români din Sfântul Munte Athos, compus din șase capitole și o condică de pedepse. Primul capitol cuprindea regulamentul consiliului spiritual și al consiliului economic, avea 12 articole și stabilea următoarele: consiliul spiritual se compunea din patru membri aleși de superior; consiliul administrativ (economic) era compus din

12 membri, aleși tot de superior; în ambele consilii, votul hotărâtor îl avea președintele, iar în lipsa acestuia, locțiitorul numit de el.

Consiliul spiritual se ocupa de primirea sau eliminarea fraților monahi, de canonisirea unui călugăr pentru o perioadă de peste 30 de zile, de stabilirea protiei musafirilor poftiți la privegheri, de numirea în ascultări, de luarea socotelilor, de alegerea de hirotonii și de toate afacerile spirituale prevăzute.

Consiliul administrativ (economic) se ocupa de administrarea veniturilor interne și externe, de îmbunătățirea calității terenurilor deținute, de alcătuirea listei de bucate pentru o săptămână și de primirea socotelilor lunare de la ascultători.

Aceste două consilii alegeau locțiitorul superiorului, alcătuiau dările de seamă de trei ori pe an (în ianuarie, în mai și în septembrie), trimiteau călugării în ascultări în afara Muntelui Athos, alegeau candidații pentru hirotonii (votul decisiv în acest ultim caz fiind cel al consiliului spiritual).

Consiliul spiritual era convocat la fiecare 15 ale lunilor, când se alcătuiau dările de seamă, la sfârșitul fiecărei luni când superiorul lipsea și ori de câte ori era nevoie. Consiliul administrativ era convocat la sfârșitul fiecărei luni pentru a raporta superiorului veniturile și cheltuielile, la dările de seamă și ori de câte ori era nevoie. Cele două consilii puteau fi convocate de superior sau, în lipsa acestuia, de locțiitor. Superiorul controla activitatea ambelor consilii, iar consiliul spiritual avea dreptul de a controla consiliul superior. (43)

Capitolul al doilea privea serviciile bisericești și prevedea, pe ore, programul zilnic al slujbelor, precum și comportamentul ce trebuia urmat în timpul acestora. Astfel, în biserică se intra cu evlavie și frică, se făceau trei închinăciuni, se sărutau icoanele, se făcea câte o închinăciune către străini și apoi își ocupa fiecare locul. În zilele de sărbătoare, sâmbăta și duminica toți călugării erau datori să vină la biserică purtând camilafca. În timpul slujbei trebuia să aibă o atitudine smerită, ascultând cu atenție textele. Nu aveau voie să-și întoarcă privirea spre ușă când intra cineva, trebuia să privească în jos. Dacă cel nou venit era un musafir, atunci călugărul cel mai tânăr îi oferea locul. După putință, cei tineri urmau să stea în picioare în timpul slujbei. Cei care intrau în Sfântul Altar trebuia să-și descopere capul, să facă trei metanii la Sfânta Masă și să-și îndeplinească treburile cu multă umilință. Când participau la Sfânta Liturghie, trebuia să lase la o parte tot ce era pământesc (toate preocupările materiale, cearta, zavistia) și să ierte tot celor ce le greșiseră, pentru ca să poată fi iertați de Dumnezeu, la rândul lor. (44)

Cel de-al treilea capitol conținea regulamentul pentru ascultări și îndatoririle ascultătorilor. Alegerea în ascultări se făcea de către superior

împreună cu consiliul spiritual. Duhovnicul era ales dintre ierarhii cei mai bătrâni și mai sporiți în fapte duhovnicești, cu grijă în sfaturile pe care le dădea, nestăpânit de mânie, de pismă, de ținerea de minte a răului, de multă vorbire și de lăcomie. Îndatoririle lui erau de a povățui și de a îndrepta pe cei căzuți în păcat. Casierul era ales dintre cei mai credincioși și virtuoși. Primea veniturile și repartiza sumele trebuincioase economului. Ținea condica de venituri și cheltuieli. Ecleziarhul era ales dintre ierarhii „cu deosebită temere de Dumnezeu”, economul dintre cei cu înclinații gospodărești, arhondarul dintre cei cu pricepere în a întâmpina musafirii, iar bucătar urma să fie cu rândul fiecare frate al comunității. Grădinarul și ciubotarul erau aleși dintre cei cu înclinații în aceste meserii, iar bibliotecarul dintre cei cu mai multă lectură. Acesta din urmă trebuia să țină cărțile în perfectă ordine.

Capitolul al șaselea conținea, de altfel, un regulament pentru bibliotecă, al cărei scop era „de a dezvolta gustul cititului înt cititului între frații conviețuitori în aceste locuri și spre folosul tuturor vizitatorilor”. Cărțile erau ținute în ordine alfabetică și erau înscrise în două condici: una alfabetică, alta numerică. În condica alfabetică erau trecute numărul cărții, titlul, autorul, traducătorul, donatorul, anul ediției, locul editării, observații. Pentru a împrumuta o carte era necesară aprobarea superiorului pe baza unui bilet, care era păstrat în bibliotecă pentru justificare. Cartea trebuia înapoiată în termen de 30 de zile și în bună stare. La înapoiere, cititorul era dator să facă un mic rezumat asupra celor citite, rezumat ce era anexat la catalogul numeric. Comunitatea urma să aducă mulțumiri publice donatorilor, o dată sau de două ori pe an. Cărțile care erau într-un singur exemplar nu puteau fi înstrăinate. Biblioteca era dependentă de biserică și „ca atare se socotește ca sfințită”. (45)

Fiecare membru al comunității era dator să se conformeze ascultării primite. De două ori pe lună, un membru al consiliului spiritual inspecta ascultările și pe ascultători și întocmea un raport asupra mersului lor. În cazul în care erau constatate abateri, acestea erau raportate superiorului pentru a fi luate măsurile necesare.

Odată numit în ascultare, monahul respectiv era dator să o facă „fără cârtire”, iar dacă după acest termen nu se obișnuia cu ea, putea să aducă la cunoștință superiorului, care dispunea mutarea lui în altă ascultare. (46)

Capitolul al patrulea privea regulamentul pentru curățenia și buna rânduială în trapeză și bucătărie. Se fixau orele când se serveau mesele. Erau interzise postul excesiv, dar și îmbuibarea pântecelui. Nu aveau voie să aducă alimente din afară.

Capitolul al cincilea cuprindea regulamentul pentru buna purtare în și afară din casă. Se recomanda ca purtarea să fie corectă, să fie respectați cei mari, comportament frățesc cu cei de o seamă și cu blândețe către cei mici. Toți monahii erau obligați să dea „absolută ascultare” superiorului și consiliului spiritual. Nu era permis nimănui să-l silească pe un ascultător să-i facă voile, nici să-i adreseze cuvinte necuviincioase, aspre sau să se certe. Era recomandat să se vorbească numai strictul necesar. După pavecernie, erau interzise mâncarea, băutura, vorba și sfaturile prin chilii. Frații trebuia să se ajute unii pe alții. Bătaia era interzisă. Când părăseau comunitatea, trebuia să fie îmbrăcați corect, să se poarte respectuos cu străinii și „a ține nemânjit prestigiul național”. Pentru abaterile săvârșite în afară, comunitatea nu își asuma răspunderea, toți membrii erau datori „a ține sus prestigiul național și a nu permite să se critice în fața lui țara și neamul său”. (47)

În ședința din 24 aprilie 1900, s-a hotărât ca acest regulament să fie pus în aplicare începând cu ziua de 10 mai. La 29 aprilie 1900, la chilia Cucuvinu, avea loc o nouă ședință, în care părintele Epifanie propunea spre aprobare condica de pedepse a comunității. Se prevedea ca pentru abateri să fie aplicate următoarele pedepse: canon la biserică și la trapeză, oprirea unui fel de mâncare, oprirea vinului, trecerea în rândul argaților, trimiterea pentru un timp la alt așezământ al comunității, darea afară și afurisirea în caz de vânzare. Pentru orice pedeapsă se încheia un proces-verbal, în care se specificau cauzele care determinaseră aplicarea ei. Păcatele nevorbite, beția cu patimă și furtul erau pedepsite cu eliminarea imediată din comunitate; cei care ar fi făcut „partide”, vânzări sau alte fapte ce ar fi pus comunitatea în primejdie, erau dați afară imediat, iar dacă vânzarea ar fi dat roade, erau afurisiți; cei care ar fi fost dovediți că au permis să fie criticată țara sau neamul în fața lor, erau imediat eliminați; cei care ar fi înstrăinat obiecte sfinte erau eliminați din comunitate și din Munte; dacă duhovnicul, economul, ecleziarhul ar fi dovedit neglijență în ascultare, aceștia puteau fi canonisiți până la 40 de zile; cei care s-ar fi interesat de trecutul vreunui frate sau care ar fi dat sfaturi fără să fie duhovnic erau eliminați. Pedepsele erau aplicate, după gravitatea greșelilor, pentru o perioadă de 40 de zile, un an sau definitiv. Greșelile din afara comunității determinau darea afară, iar cele de ordin religios atrăgeau pedepsele cele mai aspre.

La sfârșitul ședinței, președintele Teodosie Soroceanu a anunțat faptul că guvernul român, datorită situației grele din țară, a redus subvenția de la 5.000 de lei la 2.500 de lei pe an. Vicepreședintele Ilarion Mârza a remarcat că „este natural că, când suferă țara să suferim și noi încă și mai mult ca cei ce pentru aceasta am venit”, dar a întrebat ce era de făcut,

întrucât în acel an nu aveau grâu, iar părintele Gherasim îl chestiona la rândul lui pe Teodosie Soroceanu, ce măsuri trebuiau luate în urma reducerii subvenției, „căci nu suntem 10–12, ci 50”.

De asemenea, propunea începerea demersurilor pentru asigurarea protecției țării asupra Comunității „în fața ultimelor lovituri ce le-am suferit de la greci și care de-abia sunt la început”. (48)

Teodosie Soroceanu era de acord cu propunerea monahului Gherasim și sugera ca atitudine răbdarea și economia. S-a ajuns la soluția ca Teodosie Soroceanu să fie trimis în România cu împuternicire de a obține protecția țării și primirea subvenției. Locul președintelui, în lipsa acestuia, urma să fie luat de vicepreședintele Ilarion Mârza. (49)

Am analizat pe larg acest regulament, întrucât este destul de cuprinzător și stabilește reguli clare de conducere a comunității și de desfășurare atât a activităților spirituale cât și a celor economice.

Cele trei chilii românești care compuneau Comunitatea fraților români de la Muntele Athos adăposteau 52 de monahi. Nu întâlnim în actul de constituire prezența monahilor din chiliile românești Sfântul Ilie – Provata, condusă de Spiridon Daschievici, și Sfântul Gheorghe-Colciu, condusă de schimonahul Mihail, apoi de Gavriil Mateescu.

În octombrie 1900, se alăturau acestei comunități monahii chiliei Sfântul Nicolae din Careia. (50) Teodosie Soroceanu, care dovedise și până atunci calități de bun conducător, a început să pună în aplicare obiectivele prevăzute în regulamentul comunității.

Într-un memoriu din 12 iunie 1900 privind situația monahilor români de la Muntele Athos, se remarcă politica dusă de monahii greci, care „împiedică năzuința de naționalitate și limbă, făcând toate șicanele, până la nerespectarea condițiilor prevăzute în actele de cumpărare, ba amenințând chiar cu gonirea din proprietatea cumpărată”. Cauza acestei situații era, după Teodosie Soroceanu, generozitatea domnitorilor români, „fondatorii unora dintre mănăstirile împărătești, care a fost ca în acestea să se primească și să conviețuiască călugări de orice neam, fără a li se știrbi și tăgădui dreptul de naționalitate. Aceste dorinți însă, cu timpul, au fost înlăturate și elementul grecesc și-a impus limba și naționalitatea, iar elementul românesc, fiind înăbușit, a fost înlocuit până astăzi de la mănăstirile mari de la tot ce este legat de neam.” În timp ce monahii ruși, bulgari și sârbi „prin chibzuință au putut să-și capete drepturi alături cu grecii”, atitudinea față de români „s-a înăsprit și mai mult și nu pricep cauza acestei înăspriri; tot ceea ce știu este că, în mod sistematic, românii sunt împiedicați și oprți de la cele mai sfinte drepturi; așa că s-au întâmplat cazuri când Chinonul a amenințat pe

călugărul român pentru că simte românește, ba a mers până acolo încât a lovit și în drepturile internaționale oprind pașapoarte românești fără nici un motiv și nelipsind chiar amenințări”. Cauza se afla, după el, în dezbinarea care domnea între monahii români, precum și în lipsa de interes a autorităților române spre deosebire de „reprezentanții altor state ortodoxe, care caută în a apăra drepturile conaționalilor lor. Aceasta o știu străinii, că, adică românii, nu sunt căutați și sprijiniți de ai lor.” (51)

Aceleași realități erau consemnate pe larg și în memoriul arhimandritului Antipa Dinescu, superiorul schitului Prodromu, adresat ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice, la 12 mai 1905. Se arăta că în cele 20 de mănăstiri chiriarhice athonite viețuiau și călugări români, dintre care peste 100 la mănăstirea rusească Sf. Pantelimon și 20 la mănăstirea bulgară Zografu. Despre schitul românesc Lacu, relatează că era locuit de 68 de monahi care plăteau anual mănăstirii Sfântul Pavel, un galben de persoană și aveau dreptul să ia din pădurea mănăstirii lemne de foc „și pentru lucrul mâinilor și alt nimic. Călugării sunt obligați a face clacă la mănăstire câte una săptămână pe an”. (52) Se vorbea despre „schitul eremit românesc Calimița cu 10 case, fără nici o biserică, aici viețuiesc 16 români în mare lipsă, cu mult post și rugăciuni, având numai pâine uscată și foarte puține de ale mâncării, adevărați îngeri în trup, care merită mult ajutor”. (53) Antipa Dinescu indica cifra de 213 chilii la Muntele Athos, „dintre care 26 românești, în care locuiesc 117 monahi români”. Cea mai mare chilie românească era chilia Cucuvinu-Provata cu 15 monahi, condusă de Teodosie Soroceanu, apoi chilia Catafighi-Provata condusă de Ilarion Mârza cu 12 monahi, iar pe moșia mănăstirii Vatoped la locul numit Colciu erau menționate chiliile Sf. Gheorghe, condusă de Gavriil Mateescu cu 8 monahi, Sf. Ioan Botezătorul, condusă de Ilie Hulpe cu 10 monahi, Sfântul Ipatie condusă de Filaret Șerban și Sfântul Nicolaie-Iufta (Ghiuftadica) cu 6 monahi, condusă de Veniamin. (54)

În Muntele Athos, în afară de mănăstiri, schituri și chilii, arhimandritul Antipa Dinescu indica existența a „533 case mici fără biserici, în care locuiesc 1–2 monahi, dintre care 21 sunt românești, au câte unu și două pogoane loc împrejurul casei, sunt și câteva care n-au nici o palmă de loc ci numai curtea casei, se numesc pustnicești”. Numărul monahilor athoniți era indicat ca fiind următorul: 3280 greci, 4896 ruși, 586 români, 370 bulgari, 25 sârbi, 51 georgieni și 20 albanezi. (55)

Antipa Dinescu aprecia că „toate națiunile ortodoxe ce locuiesc în Sfântul Munte, în rasa monahală se bucură de drepturile lor privilegiate, sub protecția mănăstirilor lor naționale, numai românii, georgienii și albanezii sunt desconsiderați și fără nici un drept și protecție și speculați și

rău tratați, după placul celor din mănăstiri, din care cauză ei sunt foarte smeriți și supuși la tot ce li se impune și cei mai mulți trăiesc în mare lipsă întreținându-se cu lucrul mâinilor și cu căpătatul de la schitul românesc Prodromu și de la ruși.

Dintre români, afară de monahii de la schitul românesc Prodromu și câteva chilii românești mai de considerație, ceilalți sunt considerați de greci ca cei mai de jos oameni, când au necesitate a-și apăra vre-un drept al casei lor sau a cere voie pentru vre-o îmbunătățire de la mănăstirea respectivă, sunt siliți să meargă de câte 5–6 ori la mănăstire spre a-și arăta necesitatea și cere voie, ducându-le multe cadouri și la cele din urmă sau i se respinge cu totul cererea sau ceva foarte puțin i se admite, tratându-l cu vorbe și ponoase înjositoare ca paleo-vlah și altele, și dacă ar voi ca să se facă apel la Chinotită, aici găsește tot greci, mai departe alergând își pierde tot dreptul”. (56)

De asemenea, Antipa Dinescu expunea situația schitului Prodromu, care a solicitat în mai multe rânduri mănăstirii chiriarhice Lavra să le mai dea un izvor de apă de la locul Kir-Isaia, întrucât în timpul verii duceau lipsă. Deși în acel loc erau mai multe izvoare, mănăstirea Lavra „a fost imposibil a-și arăta umanitatea și a învoi cererea cu toate făgăduințele și cadourile ce li s-a dat, au refuzat hotărâtor, sub pretext că apa este trebuincioasă mănăstirii, deși curge în zadar, fără nici o întrebuintare, și că poate schitul cândva să aibă și alte pretențiuni mai mari care ar putea aduce greutatea mănăstirii și astfel trebuie ținut în respect”. În final, mănăstirea Lavra i-a propus lui Antipa Dinescu să intervină pe lângă guvernul român să le plătească din veniturile moșiilor secularizate suma de 200000 de franci, pe care să-i depună pe numele mănăstirii la băncile grecești din Atena și „poate numai așa va putea da acel izvoraș de apă”.

În finalul memoriului, arhimandritul Antipa Dinescu concluziona: „În vederea celor arătate, monahii români au cea mai grea situație din Sfântul Munte. N-au nici o protecție, nici o autoritate, nici un drept, nu sunt considerați decât cei mai de jos și de pe urmă dintre cei din Sfântul Munte”. El propunea guvernului român „să recunoască schitul sub numele său propriu de Comunitatea română Prodromu din Sfântul Munte Athos, reprezentantul și protectorul monahilor români în Sfântul Munte Athos și Orient”, să se negocieze cu guvernul otoman acest statut și să-l determine să-l recunoască și să-l publice. „Cu acest drept și titlu va putea schitul să protejeze pe români în orice împrejurări grele iar prestigiul și onoarea va fi mult mai ridicată, cu toate că grecii negreșit vor protesta, însă o hotărâre deja dată și aprobată, rămâne valabilă și cu timpul mult puternică, până ce cu așa fortificări, se va împlini și (dorința) visul cel de aur ce meditam”. (57)

Soluția propusă de arhimandritul Antipa Dinescu, care reprezenta dorințele monahilor români athoniți, urmărea ocolirea autorității Patriarhiei de la Constantinopol și a Chinotitei de la Careia și impunerea drepturilor monahilor români prin intermediul guvernului otoman. Ea nu era însă viabilă din cauza statutului special al Muntelui Athos și opoziției înverșunate a statului grec, care se afla în plin conflict diplomatic cu statul român. Soluția punerii în fața faptului împlinit prin negocieri directe româno-otomane, ca în cazul Iradelei de la 9 mai 1905, (dată cu trei zile înaintea redactării acestui memoriu), prin care se recunoșteau drepturi școlare și religioase aromânilor din Imperiul Otoman, nu se putea repeta. Conținutul acestui memoriu dovedește însă puternicul impact avut de Iradea asupra monahilor români athoniți care, influențați de victoria diplomatică a statului român în sprijinirea menținerii limbii și religiei minorității române din Imperiul Otoman, vor fi socotit că momentul era favorabil și pentru obținerea dreptului lor de reprezentativitate în Chinonul de la Careia.

În cadrul Comunității fraților români de la Muntele Athos apar nemulțumiri, determinate de conducerea autoritară a președintelui acesteia, Teodosie Soroceanu, și de modul în care era administrată subvenția acordată de statul român.

În anul 1906, se constituie Societatea Coloniei monahilor români din Sfântul Munte Athos, condusă de superiorul schitului Prodrumu, Antipa Dinescu. La ea aderă în noiembrie 1906 și chiliile Catafighi și Sfântul Ilie – Provata, ce făcuseră parte din Comunitatea Fraților Români de la Muntele Athos. Motivele pentru care cele două chilii părăseau Comunitatea erau expuse în memoriile celor doi stareți Ilarion Mârza, și Spiridon Daschievici, din 14 octombrie 1906: „după trecerea de peste 11 ani, văzând că toată osteneala noastră este zadarnică și fără nici un folos ... și suntem cu desăvârșire asupriți de părintele Teodosie; că subvenția de 2.500 franci, care se dă de onor. guvernul român în numele Comunității Fraților Români din Provata, părintele Teodosie și-a însușit-o numai pentru comunitatea sa Sf. Ion Teologul și pre noi toate celelalte trei comunități ne-au părăsit; că din suma de peste 36.000 franci ce a luat până acum de la Ministerul Cultelor din România, cu chitanțe false, în numele nostru de obște, nu ne-au dat nimic și când l-am întrebat și i-am cerut să împartă și nouă din subvenție, fiecărei comunități cât i se cuvine, ne-au răspuns că noi nu avem parte, că subvenția se dă numai pentru comunitatea sa.” (58)

Plângerea celor doi monahi este confirmată de memoriul ieromonahului Teodosie Soroceanu de la chilia Cucuvinu, adresat ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice în iunie 1906. Președintele

Comunității fraților români – Provata se arată surprins că superiorii chiliilor Catafighi, Sfântul Ilie – Provata și Adormirea Maicii Domnului – Xiropotamu „au pretenția de a li se da și lor din această subvenție”. Și lămurește situația, arătând că scopul comunității a fost „să se primească în acest lăcaș ... români care doresc a îmbrățișa cariera monahală ... și să lupte pentru ca toți românii chilioți din Sfântul Munte Athos să formeze o singură societate. Până în prezent nu s-a putut realiza acest scop deoarece dânșii înclină mai mult și acceptază chiar interesele rusești. Acum ne miră faptul cum părintele Ilarion spune că împreună cu cele două chilio arătate fac parte din comunitatea noastră, când ei se administrează aparte, având fiecare pecețile patronaje și fără a avea vreun amestec în afacerile comunității noastre a fraților români Sfântul Ioan Teologul și aceasta dovedesc chiar actele justificative de subvențiune.” (59)

Fără să țină cont de disensiunile dintre membrii celor două comunități, statul român a plătit în continuare subvențiile către comunitatea Fraților Români Cucuvinu-Provata a ieromonahului Teodosie Soroceanu și a acordat o subvenție de 3000 lei anual Societății Coloniei monahilor români din Sfântul Munte Athos. În urma cutremurului de pământ din noaptea de 26 spre 27 octombrie 1905, s-au produs pagube mari la schiturile Prodromu și Lacu, dar și la chilia Cucuvinu. Statul român a acordat o subvenție de 48300 lei pentru reconstruirea bisericii schitului Prodromu, (60) iar chiliei Cucuvinu suma de 20000 lei pentru reclădirea bisericii acesteia. (61)

La 26 decembrie 1907, societatea solicita mărirea subvenției, întrucât era insuficientă pentru cele 22 de comunități „ce avem până acum grupate în jurul nostru, pe lângă care mai avem de înregistrat și altele, care s-au rezervat la începutul fondării acestei colonii plus și altele noi proprietăți ce voim a mai cumpăra din nou prin îndemnul și încurajarea ce facem și altor monahi români, buni patrioți, spre a mări cât mai mult numărul proprietăților românești în Sfântul Munte, care vor servi la timp și pentru câștigarea a mai mari drepturi, față de numărul proprietăților”. (62)

La 14 februarie 1907, Gavriil Mateescu era împuternicit să ridice subvenția Societății Coloniei monahilor români de la Administrația casei bisericii și să o verse în casa societății, „de unde se va distribui fiecărei chilii asociate după cât li se va cuveni, luându-se chitanță”. (63)

La 10 iunie 1909, ieromonahul Gavriil Mateescu de la chilia Sfântu Gheorghe-Colciu adresa un memoriu Administrației casei bisericii, în care se arăta că monahii greci ai mânăstirii chiriarhice Vatoped atacaseră chilia românească Sfântul Ioan Botezătorul, condusă de ieromonahul Ilie Hulpe și-i distruseră două clădiri până la temelie: „răcnind ca fiarele sălbatice și

strigând cu mare urgie și zicând «veniți să-i distrugem pe vlahi că s-au înmulțit și ne strică mănăstirea. Ei ne-au luat metoacele și au gonit pe ai noștri din România, acum este timpul să-i izbândim, că avem putere și nu este nimenea să ne stea împotriva»”. La 29 mai, monahii mănăstirii Vatoped au atacat și chilia Sf. Gheorghe – Colciu și au distrus o clădire. La rugămintile făcute „cu mare umilință, cerând să facă milă cu noi și să o lase pe aceea că ne este de locuință”, au renunțat să distrugă și chilia mare. La 4 iulie au fost chemați la mănăstirea Vatoped și au fost amendați cu 30 kg de ceară „că ne face hatâr” și nu le distrug casa. Și pe viitor „să nu mai facem nimic mai mult din ce avem, și nici oameni pentru călugărie să nu mai primim pe nimenea, lângă care avem, și să cunoaștem pe mănăstire că are stăpânire și putere mare, împărătească, orice voiește face și nimenea nu poate să-i stea împotriva și așa am pus metanie să potolesc tulburarea lor”. (64) ieromonahul Gavriil Mateescu relatează în continuare că monahii greci s-au dus și la Calimița, unde locuiau pustnici români în 8 colibe și i-au amenințat că o să le strice și o să-i gonească, „iar bieții călugări auzind, și-au scos de prin colibe fiește-care tot ce au avut și au ascuns în pădure și adastă să vie de la mănăstire urgia”. (65)

Pagubele provocate chiliei Sfântu Gheorghe-Colciu erau apreciate de stareț la peste 2000 franci „numai plata bănească, dar osteneala și truda cea peste măsură, potrivit greutatei poziției locului la zidirea acestui acaret, cine poate să o prețuiască?... Noi alta nu putem face, fără numai rugăciune către Milostivul Dumnezeu că de nicăiera nu avem nici o protecție”. (66)

Președintele Societății Coloniei monahilor români din Sfântul Munte Athos, Antipa Dinescu, adresa la 1 septembrie 1910 un memoriu ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice, în care solicita ajutor material pentru chilia Sfântu Gheorghe-Colciu, membră a Societății, care trebuie să refacă clădirea distrusă de monahii greci ai mănăstirii Vatoped și să construiască un terasament pentru a evita surparea terenului pe care era construită chilia, situație care apăruse în urma unor ploii abundente. (67)

În urma solicitării arhimandritului Teodosie Soroceanu de la Chilia Cucuvinu, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, Pimen, aprobă la 23 septembrie 1911 construirea în comuna Buciumi, județul Iași, a unei case cu paraclis pentru primirea oaspeților, îndeosebi a celor veniți din Basarabia. (68)

Primul război balcanic avea să modifice profund situația politică din zonă, inclusiv regimul pe care-l avusese până atunci comunitatea athonită în raport cu Patriarhia de la Constantinopol sau pe plan internațional. În luna noiembrie 1912, armata greacă ocupa peninsula Calcidică și introducea starea de asediu. Autoritățile otomane erau înlăturate, era asigurată păstrarea

autonomiei locale, iar oficialitățile grecești anunțau intenția încorporării întregii peninsule. Situația călugărilor athoniți devenea astfel o problemă internațională. Erau avansate mai multe soluții privind viitorul Muntelui Athos: rămânea în cadrul statului otoman cu vechiul regim; încorporarea la statul grec cu regim aparte de autonomie sau crearea unei organizații distincte, independente, sub garanție internațională. Aceste soluții au fost discutate în capitalele europene, precum și la Conferința de la Londra, după încheierea armistițiului. În aceste condiții, cercurile diplomatice românești și-au sporit eforturile privind îmbunătățirea situației călugărilor români athoniți. Au fost purtate discuții cu diplomați ruși, austrieci, greci. La 12 decembrie 1912, arhimandritul Antipa Dinescu înainta un memoriu primului ministru Titu Maiorescu, în care cerea „putință de viețuire fără supărare și necaz pentru noi... Cerem să fim scoși de sub arbitrajul actual și puși în drepturi egale cu toți cei de acolo. Să se facă act de morală elementară aducându-se aminte stăpânilor arbitrari de azi, că recunoștința e datoare să urmeze binefacerii care cu atâta lux de calitate le-a fost făcută în vremuri”. (69)

În același an, monahii români athoniți au propus un proiect privind drepturile lor, în care solicitau ridicarea schitului Prodrumu la rang de mănăstire, iar chiliile românești „să fie libere de orice control din partea mănăstirilor, având dreptul de a întreține câți călugări vor putea și a călugări cu singură alegerea superiorului chiliei. Libere a cultiva terenul, a zidi biserici și case câte vor avea necesitate”. De asemenea să aibă un reprezentant în Chinotita de la Careia pentru apărarea drepturilor lor, să li se dea „apă și lemne din abundență din păduri”, care să devină proprietate comună pentru toți monahii athoniți. Chilia Cucuvinu-Provata să fie recunoscută ca schit cu un reprezentant în Chinotită, la fel schitul Lacu să-și poată trimite un reprezentant. (70)

Toate aceste cereri punctuale, expuse în acest proiect, erau solicitate ca urmare a unei experiențe dificile, parcursă de călugării români athoniți în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și în primul deceniu al secolului XX.

În perioada următoare, sub regimul ocupației militare grecești, situația călugărilor români athoniți s-a înrăutățit. Numeroase scrisori ale acestora, trimise la București, relatau despre persecuțiile la care erau supuși. În urma intervențiilor ministrului român la Atena, Djuvara, pe lângă ministrul de externe grec Cormilos, călugării greci au început să manifeste o anumită moderație în atitudinea față de călugării români. Aceștia și-au continuat activitatea lor petiționară, adresându-se concomitent la Atena și la București. În iunie 1913, Antipa Dinescu înainta un nou memoriu, în limba română și

franceză, premierilor Titu Maiorescu și E. Venizelos, în care reitiera cererile expuse anterior privind ridicarea schitului Prodromu la rang de mânăstire, cu reprezentant în Chinotită și „completa lor liberare de tutela care le e impusă pe nedrept de diferitele mânăstiri și în același timp, recunoașterea unei perfecte egalități cu celelalte instituțiuni religioase din ținut”. (71)

Într-un raport din 8 august 1913, ministrul României la Londra, N. Mișu, îl informa pe Titu Maiorescu asupra viitorului statut al Muntelui Athos și sugera: „Cred că soluțiunea cea mai favorabilă a intereselor românești la Sfântul Munte se va obține prin înțelegerea, pusă la cale de Excelența Voastră cu Grecia, care dispune de toate mijloacele de a influența atât Patriarhia de la Constantinopol cât și superiorii mânăstirilor grecești, care sunt în majoritate zdrobitoare. Grija noastră de căpetenie trebuie să fie de a obține cel puțin un vot la adunarea de la Careia, fie prin cumpărarea drepturilor autonome ale unei mânăstiri părăsite, sau prin recunoașterea chiliilor noastre ca mânăstiri independente, ceea ce va fi mai greu”. (72)

Sfârșitul războaielor balcanice și încheierea păcii de la București, prin care se recunoșteau drepturi școlare și religioase pentru românii din Peninsula Balcanică, determina Sinodul Bisericii Ortodoxe Române să înainteze, la 7 septembrie 1913, un memoriu Ministerului Afacerilor Externe. În el se solicita intervenția acestuia „în ceea ce privește recunoașterea și executarea unei stări echitabile de egalitate și neatârnare a așezămintelor noastre bisericesti (de la Muntele Athos) față de celelalte națiuni și state și în special față de greci”. Se aminteau abuzurile la care erau supuși călugării români athoniți din partea mânăstirilor chiriarhice și se solicita ca schiturile Prodromu, Lacu și Chilia Cucuvinu „să aibă un reprezentant al lor în marele sfat obștesc, numit Chinon”. Se recomanda „să profităm de buna ocazie când ne aflăm bine cu grecii și aveam atâta acces în Peninsula Balcanică, ca ocaziune a stabilirii unei noi ordini de lucruri în Muntele Athos... Guvernul nostru să grăbească a lua măsuri serioase, pentru ca în raport cu bisericile altor națiuni ortodoxe proprietare acolo, nici noi românii să nu rămânem mai prejos, și să se revendice sau să se răscumpere toate istoricele noastre drepturi asupra câtorva mânăstiri mari, întemeiate și înzestrate cu moșii și odoare prețioase”. (73)

La 3 octombrie 1913, s-a întrunit o adunare extraordinară la Careia, Sfânta Comunitate a Sfântului Munte Athos, alcătuită din conducătorii celor 20 de mânăstiri, în care și-au afirmat hotărârea de a păstra neschimbate bazele sistemului existent până atunci, transferând însă drepturile legale ale Imperiului Otoman către regatul grecesc, considerat „eliberator”. Au respins ideea internaționalizării sau neutralizării, considerând că există o legătură

indisolubilă cu Grecia, singura îndreptățită să asigure protecția Athosului. Cereau Conferinței de la Londra să nu ia „o decizie hazardată, cu caracter politico-religios, primejdioasă pentru pacea Orientului”, în caz contrar se afirma hotărârea de rezistență. Această decizie a fost trimisă la Londra și difuzată și în celelalte țări interesate. (74)

Contactele diplomatice româno-elene în problema rezolvării favorabile a situației călugărilor români athoniți au continuat și în perioada următoare. Au fost avansate mai multe soluții, printre care și cumpărarea unei mănăstiri. La 31 ianuarie 1914, I. C. Filitti, înainta propunerea fie a cumpărării bunurilor schitului Prodromu de la mănăstirea Lavra, fie cumpărarea mănăstirii Morfono, urmând a se stabili prețul. (75)

Între timp, începea să funcționeze noul statut al Muntelui Athos sub autoritatea regatului grec, căruia i se împotriveau doar rușii și românii. Situația monahilor români athoniți nu suferise nici o îmbunătățire. Se pierduse astfel o situație politică favorabilă, în care s-ar fi putut obține pentru aceștia un regim asemănător cu cel al monahilor ruși, bulgari sau sârbi.

Izbucnirea primului război mondial și toate distrugerile provocate de conflict au făcut ca situația materială a călugărilor români athoniți să se înrăutățească și să devină dramatică, iar lipsa unui reprezentant al lor în Chinoul de la Careia, care să le apere drepturile și să-i ferească de abuzuri și rapturi de proprietăți și de bunuri, s-a reflectat negativ în evoluția ulterioară a acestora.

În anul 1914, izbucnea la schitul Prodromu un conflict între o parte a călugărilor și starețul Antipa Dinescu, care era acuzat de nerespectarea regulamentului adoptat în anul 1891. Acesta a fost dat afară cu forța din schit. Trimis să soluționeze conflictul, consulul general al României, G. C. Ionescu, constata, în februarie 1915, că răzvrătirea era pusă la cale de mănăstirea Lavra, iar „dezordinea și necinstea care domnește în mănăstirile grecești se va înrădăcina și la Prodromu”. (76) Conflictul de la cel mai important schit românesc de la Muntele Athos se va desfășura între anii 1914–1917 și va reizbucni în martie 1919, când călugării răzvrățiți, care fuseseră exilați, au fost reinstalați în schit cu ajutorul autorităților elene. (77)

În anii primului război mondial, greutatea materiale suportate de călugării români athoniți se accentuează din cauza lipsei alimentelor și a imposibilității de a primi subvenții și ajutoare din țară. La 15 noiembrie 1914, superiorul chiliei Sfântu Gheorghe – Colciu solicita Administrației casei bisericii trimiterea subvenției anuale de 2000 lei, întrucât „toți monahii români de aicea ne aflăm în mare strâmtoare, pentru lipsa celor necesare întreținerii, fiindcă și cele ce se găsesc pentru hrană sunt foarte scumpe și

nimenea nu ne dă pe datorie, așa că ne aflăm în ajunul pericolului de moarte”. În același raport, ieromonahul Gavriil Mateescu arăta că la Muntele Athos circula numai moneda grecească și aurul, iar acesta fusese achiziționat de ruși cu dobândă de 10%. Referatul redactat de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice arăta că subvenția era prevăzută în buget, dar nu știa pe ce cale să o trimită. (78)

Pentru perioada anilor 1915–1918 nu am găsit suficiente documente care să ne permită cunoașterea exactă a situației călugărilor români athoniți. Astfel la 16 mai 1916, arhimandritul Teodosie Soroceanu, starețul chiliei Cucuvinu, aflat în țară la așezământul din comuna Buciumi lângă Iași, adresa un memoriu ministrului Afacerilor Străine în care arăta la că lucrările începute aici, în anul 1911, avansau greu din cauza lipsei de fonduri. Solicita protecție asupra chiliei Cucuvinu prin intermediul Legației de la Atena și a Consulatului de la Salonic, deoarece el se afla în România. (79) Abia la 23 aprilie 1919, episcopii Societății Coloniei monahilor români din Sfântul Munte Athos, ieromonahii Ilie Hulpe de la chilia Sfântul Ioan Botezătorul – Colciu, Gherasim Sperchez de la chilia Sfântu Gheorghe – Capsala, Teodosie Domnariu de la chilia Sfântul Ipatie și schimonahul Ioachim Bărcănescu de la chilia Sfinții Teodor Tiron și Teodor Stratilat înaintau un memoriu Administrației Casei Bisericii. Din el aflăm că deși „nu s-ar cuveni ca tocmai noi monahii, să îngreuiem situația iubitei noastre patrii... Dar cea prea mare lipsă aproape și de zilnica pâine, ne forțează a nu ne mai putea îngădui. Că în timp de 6 ani și în datorii cu procente nemaipomenit de mari am căzut din cauza scumpetei tuturor celor necesare, aproape și înzecit fiind prețurile ca înainte”. Se solicita subvenția anuală de 5000 lei acordată Societății pentru perioada 1914–1919, întrucât marile datorii contractate cu dobânzi de 12% îi „expune a ne pierde de tot comunitățile noastre românești, în derâderea grecilor; că de la dânșii ne-am împrumutat și toți nădăjduiesc că de nu vom dispune să-i achităm, ne vor vinde casele”. (80)

Memoriul mai era semnat de alți 11 egumeni de chilii: Ilarion Mârza, chilia Sfântul Ioan Botezătorul-Catafighi; Veniamin Vasiliu, chilia Sfântul Nicolaie-Iufta; Ioachim Iosifescu, chilia Sfinții Trei Ierarhi; Zossima Mateescu, chilia Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul; Mihail Niicolescu, chilia Intrarea Maicii Domnului în Biserică – Adinu; Macarie Ionescu, chilia Izvorul Tămăduirii – Capsala; Modest Caciuc, chilia Sfântul Prooroc Ilie – Provata; Clement Popescu, chilia Nașterii Maicii Domnului – Turlutiu; Doroftei Cristescu, chilia Nașterea Maicii Domnului – Catunache, precum și monahul Ignatie Ionescu și ieromonahul Callinic Pleșia. (81)

În referatul întocmit pe memoriu se specifica faptul că Societatea Coloniei Monahilor Români nu mai primise subvenția din anul 1914, întrucât din acel an ea „s-a suprimat din buget”.

La 23 aprilie 1919, schimonahul Ilarion Mârza de la chilia Sfântul Ioan Botezătorul-Catafighi adresa superiorului schitului Prodromu, ieromonahul Pimen, o scrisoare, în care îl ruga să-i achite două bonuri de valoare depuse în casa schitului în valoare de 2000 lei sau, dacă nu era posibil, să le înapoieze, altfel „suntem în primejdie să ne pierdem casele, în derăderea grecilor cărora datorăm”. În referatul întocmit pe scrisoare, superiorul schitului Prodromu, Pimen, nota: „Se va trimite spre informațiune onorabilei Bănci Naționale”. (82)

La 1 mai 1919, Pimen, superiorul schitului Prodromu, adresa un memoriu administratorului Băncii Naționale a României, în care arată că schitul s-a împrumutat în ultimii 6 ani cu sumele de 11579 lire otomane și 266317 franci și solicita fie banii schitului depuși în bancă, fie înapoierea bonurilor valorice. (83)

În octombrie 1920, protosinghelul Simeon Ciomandra, împuternicitul schitului Prodromu, aflat la metocul acestuia din București – schitul Icoana Darvari, înainta memorii Mitropolitului Primat și ministrului Cultelor și Artelor, în care arăta situația materială grea a acestuia și pericolul de a-și pierde metocul din insula Thassos, din cauza împrumuturilor neonorate. Ruga să fie ajutat să exporte, cu scutire de vamă, un transport de 10 vagoane de grâu, 5 vagoane de porumb, 5 vagoane de fasole, 2000 kg de pește, 100 kg de cașcaval și 2000 l de petrol lampant, „care vor sluji de hrană părinților noștri din mănăstirea Prodromu și a celor din schitul Lacu, iar o parte o vom da în natură celorlalte mănăstiri creditoare mănăstirii noastre”. (84) Produsele ajungeau la Muntele Athos în august 1921. (85)

După primul război mondial, călugării români athoniți, constrânși de lipsuri materiale, strict controlați de mănăstirile grecești și împiedicați să aducă noi ucenici care să le succeadă, instigați unii împotriva altora, fără reprezentant în Chinotita de la Careia care să le apere drepturile, își vor pierde, rând pe rând, proprietățile cumpărate și întreținute cu mari eforturi, iar numărul lor va scădea dramatic.

La 24 februarie 1922, membrii Comitetului Societății Coloniei monahilor români din Sfântul Munte Athos, ieroschimonahul Gherasim Sperchez, schimonahul Ioachim Bărcănescu, schimonahul Ilarion Mârza și ieromonahul Serafim Șoima, îi scriau episcopului de Argeș, Visarion Puiu, pe care-l rugau să intervină pe lângă Ministerul Cultelor „temându-se și de data asta că va rămâne cerința noastră fără rezultat,... că la formarea

budgetului să se aibă în vedere umilita noastră cerere”. (86) Din tabelul cu chiliile și colibe românești athonite, membre ale Societății Coloniei rezultă că, în anul 1922, din aceasta făceau parte următoarele chilii și colibe: pe moșia mănăstirii Lavra, chiliile Catafighi (schimonah Ilarion Mârza – 12 monahi); Sfântul Prooroc Ilie (schimonah Modest – 4 monahi); Nașterea Maicii Domnului – Găvăneasca (schimonah Gherasim – 8 monahi) Turlutiu (schimonah Clement – 3 monahi), precum și 5 colibe cu biserică și 12 colibe fără biserică, în care viețuiau 39 de monahi români; pe moșia mănăstirii Sfântu Pavel, chilia Sfinții Teodori – Careia (schimonahul Ioachim Iosif – 6 monahi); pe moșia mănăstirii Dionisiu, chilia Intrarea în Biserică (ieromonah Mihail Niculescu – 5 monahi); pe moșia mănăstirii Simon Petru, coliba Sfântu Sava (schimonah Irotei – 3 monahi); pe moșia mănăstirii Cutlumuși, chilia Sfinții Teodori (schimonah Ioachim Bărcănescu – 9 monahi) și coliba Maica Domnului Ivirița (ieromonahul Ioasaf – 2 monahi); pe moșia mănăstirii Xiropotam, chilia Adormirea Maicii Domnului (ieromonahul Arsenie – 4 monahi); pe moșia mănăstirii Iviru, chilia Sfântul Ioan Botezătorul (schimonahul Zosima – 4 monahi); pe moșia mănăstirii Stavronichita, chilia Sfinții Trei Ierarhi (schimonah Grigore Tudor – 3 monahi), și 4 colibe dintre care două cu biserici și două fără biserici în care viețuiau 11 monahi; pe moșia mănăstirii Pantocrator, chilia Sfântu Gheorghe (ieromonah Gherasim Sperchez – 9 monahi), și 4 colibe fără biserici cu 12 monahi, iar pe moșia mănăstirii Vatoped, chiliile Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul (ieromonah Ilie Hulpe – 9 monahi); Sfântu Ipatie (ieroschimonah Teodosie Domnariu – 8 monahi); Sfântu Nicolae (monahul Veniamin Vasiliu – 3 monahi), Izvorul Tămăduirii (schimonah Evloghie – 3 monahi), și două colibe cu biserici în care trăiau 6 monahi. (87)

În total în cele 15 chilii și 28 de colibe viețuiau 157 de monahi și autorii statisticii estimau că numărul monahilor români athoniți se ridica la 233.

Comparând această statistică cu datele din primul deceniu al secolului al XX-lea se constată scăderea drastică a numărului de monahi români athoniți. În afara călugărilor care făceau parte din Societatea Coloniei Monahilor Români, existau chiliile Cucuvinu – Provata și Sfântul Gheorghe Colciu. Din documentele consultate rezultă că la 10 mai 1918, superiorul Comunității fraților români, Sfântul Ioan Teologul – Cucuvinu, Teodosie Soroceanu a murit în explozia depozitului de muniții care se găsea în apropierea metocului de la Cozmoaia – Iași. I-a urmat la conducerea chiliei arhimandritul Epifanie Dumitrescu care a refăcut clădirea bisericii și a schitului ars, cu ajutorul unei subvenții de 500.000 lei, acordată de statul român, și din valorificarea vinului obținut de pe podgoria metocului. La

4 noiembrie 1928, Mitropolitul Moldovei, Pimen a sfințit noua biserică. (88) Călugării rămași la chilia Cucuvinu se plâneau în noiembrie 1934 că starețul Epifanie nu le-a trimis nici un ajutor din veniturile metocului. În urma schimbării statutului Muntelui Athos care prevedea că absența de acolo a monahilor pentru o perioadă mai mare de un an, fără aprobarea autorităților competente determina excluderea, arhimandritul Epifanie a fost destituit din funcția de stareț în anul 1932, fiind numit în locul lui protosinghelul Varlam Nemțanu. (89)

Situația s-a agravat și mai mult după 10 mai, în 1924, când printr-o Chartă Constituțională semnată de cele 20 de mănăstiri, se consfințea preponderența elementului grecesc în Muntele Athos și se impunea cetățenia elenă tuturor monahilor. Într-o adresă a Sinodului Bisericii Ortodoxe Române către Ministerul Afacerilor Străine, din martie 1927, se aprecia că impunerea cetățeniei elene tuturor monahilor athoniți reprezenta un privilegiu exclusiv pentru naționalitatea elenă iar schiturile și chiliile românești „ar pierde calitatea de românești și aceeași soartă ar avea și proprietățile lor, fie din Grecia, fie din țară”. (90)

Un memoriu din septembrie 1930 al superiorilor chiliilor românești Cucuvinu – Provata, Varlam Nemțanu, și Catafighi, Ilarion Mârza, semnala scăderea numărului călugărilor români athoniți din cauza politicii autorităților elene și ale Sfântului Munte, care nu mai permiteau stabilirea în așezămintele românești a noi monahi, „lucrul acesta constituind o confiscare deghizată a așezămintelor, caselor și bunurilor românești, prin faptul că neavând urmași nu mai are cine să le moștenească și devin din această cauză proprietatea mănăstirilor dominante grecești”. Se solicita intervenția autorităților române pe lângă Conferința Balcanică, ce urma să se desfășoare la Atena în octombrie 1930, pentru îmbunătățirea statutului monahilor români. (91)

În luna septembrie 1931, călugării români athoniți au înaintat un memoriu Ligii Națiunilor, în care protestau împotriva impunerii cetățeniei elene și a pedicilor puse de autoritățile elene de stabilire de noi monahi la Muntele Athos. Acest lucru ducea la imposibilitatea înlocuirii monahilor vârstnici cu alții tineri și, „în consecință, peste 30 sau 40 de ani nu se va mai afla nici o urmă de român în Sfântul Munte, iar schiturile și chiliile cu marile lor bogății vor trece direct în stăpânirea mănăstirilor chiriarhice grecești, fără a se mai afla cineva care să facă vreo pretenție sau să ceară despăgubiri, cum se practică și acum, când se întâmplă de rămâne vreo chilie fără moștenitor”. (92) Nota reprezentantului Legației României pe lângă Liga Națiunilor de la Geneva, Ed. Ciuntu, evidențiază caracterul patetic al memoriului „care din punct de vedere omenesc ar face-o mai simpatcă, dar din punctul de vedere al eficacității, problematică”. (93)

Autoritățile diplomatice române ca și Sinodul Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu Patriarhul Miron Cristea, au făcut numeroase intervenții pe lângă guvernul grec și Patriarhia de la Constantinopol, pentru aprobarea stabilirii de noi monahi români la Muntele Athos, în vederea menținerii unui număr constant de trăitori, care să ia locul celor care decedau. Promisiuni au fost, dar, în fapt, autoritățile Sfântului Munte făceau mari greutăți românilor care doreau să se stabilească în Sfântul Munte.

Într-un referat din mai 1931, Radu Cruțescu de la Ministerul Afacerilor Străine surprindea exact situația: „În lipsa unui acord formal româno-elen în această chestiune, politica de deznaționalizare urmărită sistematic de guvernul grec în Sfântul Munte, va inspira desigur autorităților competente, pretexte suficiente pentru a întârzia satisfacerea dreptelor noastre revendicări, cel puțin până atunci când cumplita mizerie ne va fi făcut să pierdem acolo cu desăvârșire o situațiune pe care am știut să o dobândim prin cinci veacuri de credință și sacrificii”. (94)

Și toate aceste previziuni, din nefericire s-au și materializat. Într-un timp, călugării de la Prodromu erau măcinați de conflictul întreținut de mănăstirea chiriarhică Lavra, care reinstaurase, cu un scop bine știut pe călugării răzvrățiți, în anul 1919, înlocuindu-l pe arhimandritul Antipa Dinescu, cel care luptase atât de mult pentru ridicarea acestuia la rangul de mănăstire, tocmai pentru a putea reprezenta și punctul de vedere al monahilor români și a-i apăra de abuzurile cărora le-au căzut victime în perioada următoare.

Din puținele documente privind evoluția chiliilor românești, pe care le-am putut descoperi în arhive, pentru perioada următoare, rezultă că o parte a monahilor de frunte ai chiliilor dispăruseră. La 22 martie 1931, Ilarion Mârza, starețul chiliei Catafighi, îi scria lui Visarion Puiu despre greutățile prin care treceau monahii români athoniți, îndeosebi scăderea numărului călugărilor care îmbătrâneau și dispăreau, venirea unor tineri fiind îngreunată de autoritățile grecești; comunitățile românești începuseră să treacă în posesia altor mănăstiri; nu se putea face nimic fără protecția statului român, care nu-i mai ajuta, datorită comportamentului câtorva călugări răzvrățiți de la Prodromu. „Acești nemernici a cutezat să atace cu obrăznicie pe înalții prelați ai Sf. Biserici Române și să aducă ofensă Sf. Sinod, din cauza aceasta ni se pare, țara nu ia măsuri urgente pentru a ne acorda cuvenita protecție; dar n-ar trebui să le ție în seamă calomniile acestor 3–4 răzvrățiți, care a răpit administrația Prodromului, banditește și în urmă imediat au fost aduși de mănăstirea chiriarhică, spre distrugerea cât mai grabnică a schitului, căci cu bună seamă acești indivizi vor mai

continua, schitul împilat de datorii se va ocupa de greci, și nu este altă scăpare, decât numai ca țara să intervie urgent ca aceștia să fie scoși din administrație și în locul lor să se rânduiască părinți demni de ai schitului. Pentru câteva neghine nu se cade a pierde tot grâul, adecă pentru cei 3–4 turburători nu trebui să lasă țara a se pierde o mulțime de comunități românești cu câteva sute de călugări, care recunosc datoria lor către patrie și către conducătorii ei bisericești și politicești, cu datoritul respect și supunere.” Îl rugau să intervină pe lângă Sf. Sinod și guvern pentru luarea unor măsuri care să-i protejeze pe monahii români athoniți „și recâștigarea drepturilor ce le-am avut în trecut: de a primi și inchinovia în comunitățile noastre români din patrie, căroră să li se permită liber a veni în Sf. Munte, care este proclamat de vechii împărați interortodox, iar nu numai pentru greci. Cele mai multe mănăstiri au fost restaurate de domnitorii noștri români, așadar România are mare drept a-și proteja pe supușii ei aflători în Sf. Munte”. (Ilarion Mârza). (95)

Societatea Coloniei monahilor români din Sfântul Munte Athos, creată în anul 1906, exista încă în anul 1934 tot sub președinția arhimandritului Antipa Dinescu, care, deși nu mai era starețul schitului Prodromu, după o perioadă în care trăise în România se reîntorsese la Muntele Athos și continua să coordoneze acțiunile monahilor români athoniți. Societatea, adresa 30 iunie 1934, un memoriu ministrului Cultelor și Artelor, în care arăta că, după votarea Statutului Muntelui Athos de către parlamentul elen, în anul 1929, „nimeni absolut din România nu mai este permis a se stabili în Sfântul Munte pentru viața monahală. În decursul acestor cincisprezece ani de zile, am întâmpinat numeroase cazuri de felul acesta, în care, cu toate străduințele depuse, frații noștri români doritori de a se călugări în Comunitățile noastre, și-au văzut cererile refuzate, deși posedă actele necesare, îndeplinind condițiunile prevăzute în zisul statut”. Acest lucru era considerat o formă de confiscare a bunurilor așezămintelor românești „prin faptul că neavând cine să le moștenească, toate aceste comunități românești cu biserici frumoase și gospodării întemeiate și întreținute cu multă trudă din daniile poporului român, vor trece în stăpânirea mănăstirilor dominante grecești”. Se aprecia că toate promisiunile făcute de statul elen guvernului român că „va aproba cu bunăvoință stabilirea oricărui român în Sfântul Munte ce ar fi avut această dorință pentru viața monahală”, nu vor fi respectate de Chinotita de la Careia care va inventa pretexte pentru a le respinge. Se făcea o paralelă între drepturile comerciale, de navigație, bisericești și școlare acordate de statul român grecilor, în timp ce „noi, românii de aici nu pretindem decât să putem primi în comunitățile noastre frați români care... să devină treptat, moștenitori firești ai acestor

așezăminte”. (96) Printre cei 12 stareți ai chiliilor românești semnatare ale memoriului, îl găsim pe conducătorul Comunității fraților români – Sfântul Ioan Teologul – Provata, Varlam Nemțanu, prin urmare și aceasta era membră a Societății Coloniei monahilor români din Sfântul Munte Athos.

Ministerul Afacerilor Străine elabora un proiect de instrucțiuni al așezămintelor românești de la Muntele Athos, în care se cerea fiecărei comunități să trimită Legației de la Atena tabele nominale cu numărul membrilor, obligativitatea de a comunica orice modificare a numărului lor prin deces sau îndepărtare din Sfântul Munte; reclamațiile să le adreseze mânăstirii chiriarhice și numai în ultimă instanță Legației și să „vegheze cu strășnicie ca numărul călugărilor și ucenicilor să nu scadă sub 6, ... numai astfel chiliile nu vor ieși din mâinile călugărilor români”. Se atrăgea atenția că ieșirea din Munte nu se putea face decât cu aprobarea mânăstirii chiriarhice și a Ministerului de Externe grec și nu pentru mai mult de un an. Cu zece luni înainte de întoarcere, trebuiau să obțină viza de la Legația Greciei din București, altfel „ei trebuie să știe că reîntoarcerea lor la Sfântul Munte nu le va mai fi îngăduită niciodată”. (97) Prin urmare, autoritățile grecești erau intransigente, iar diplomații români nu puteau interveni decât în cazul unor încălcări flagrante ale drepturilor lor.

La 13 iunie 1940, consulul României la Salonic trimitea un raport însoțit de două memorii ale monahilor români athoniți, în care solicita menținerea în funcție a preotului Dimitrie Brindu parohul comunității române din Salonic, „întrucât ne face toate înlesnirile dezlegând piedicile ce se pun de autoritățile locale”. (98) Memoriile erau semnate de superiorii schitului Lacu, Gavril ieromonahul, chiliei Cucuvinu Provata, protosinghelul Varlam Nemțanu, chiliei Catafighi Provata, Antonie Moisei, președintele Societății Coloniei monahilor români, arhimandrit Antipa Dinescu, ieromonahii Dinoid Valasă (Sf. Ipatie), Macarie Ionescu (Izvorul Tămăduirii – Capsala), Serafim Șoimu (Chilia Adinu) și Ghimnasie Ignat. (99)

Prin urmare, după 70 de ani de la înființarea primelor chilii românești de la Muntele Athos, majoritatea lor rezistaseră lipsurilor materiale și administrative impuse de autoritățile elene și de mânăstirile chiriarhice. Desigur, subvențiile și ajutoarele venite din țară contribuiseră la susținerea lor, dar și buna administrare a acareturilor și suprafețelor de pământ pe care le dețineau și pe care le cultivau cu pricepere. Toate aceste chilii românești fuseseră cumpărate de la mânăstirile chiriarhice grecești cu sume mari de bani, își sporiseră proprietățile cu trudă și bună administrare și rezistaseră tuturor vicisitudinilor istoriei.

Cel de-al doilea război mondial a complicat mai și mult situația monahilor români athoniți. Întreruperea legăturilor cu țara, criza economică care a cuprins și Muntele Athos, au condus la scăderea drastică a numărului acestora și la deteriorarea clădirilor schiturilor și chiliilor, fără posibilitatea reparării și întreținerii lor, și în majoritatea cazurilor, la stingerea din viață a vechilor proprietari fără a avea urmași. Numeroase chilii și colibe românești vor fi preluate de mănăstirile grecești chiriarhice sau vor fi abandonate.

În iunie 1963, cu ocazia festivităților dedicate împlinirii unui mileniu de la întemeierea monahismului athonit (963–1963), o delegație a Bisericii Ortodoxe Române în frunte cu Patriarhul Iustinian, a participat la acestea și a vizitat și câteva așezăminte românești. Printre ele s-a numărat și chilia Sfântul Ipatie de pe moșia mănăstirii Vatoped. Aceasta era locuită atunci de patru călugări, avându-l ca stareț pe Dionid Valasă, ajutat de ieromonahul Dometie Trihenea. (100)

Arhimandritul Ioanichie Bălan care vizitează Muntele Athos în anul 1986, ne furnizează date despre chiliile Catafighi și Cucuvinu, unde soseau în anul 1975 doi ucenici de la mănăstirea Sihăstria. La Catafighi ultimul stareț aparținând vechii generații a fost Visarion Moisei, decedat în anul 1979, căruia i-a urmat noul ucenic, schimonahul Calistrat Țoca. La chilia Cucuvinu se stabilea în anul 1975, monahul Nectarie Lazăr, care din 1997 rămâne singur. La chilia Sfântu Gheorghe – Colciu, trăiau în 1997, trei monahi: Dionisie Ignat, cel mai cunoscut duhovnic român de la Muntele Athos, protosinghelul Ghedeon Chelaru, venit la Muntele Athos în anul 1920 și monahul Ioan Șova, toți vârstnici. Chilia Sfântul Ipatie era locuită de egumenul Dometie Trihenea din Tilișca Sibiului, protosinghelul Ilarion Lupașcu de la mănăstirea Cernica și monahul Ilarion Dincă de la mănăstirea Sihăstria. (101)

Dometie Trihenea a fost starețul chiliei în două perioade, după ce a îndeplinit și funcția de stareț al mănăstirii Zografu, în perioada 1965–1974. A urmat la stareție Ilarion Dincă în perioada 1985–2004. La moartea acestuia au fost transferate la mănăstirea Vatoped obiecte, cărți, documente, corespondența chiliei. În anul 2005 viețuia acolo călugărul Ignatie Bozianu. (102)

La chilia Sfântul Ioan Botezătorul de pe moșia mănăstirii Vatoped viețuiau în anul 2005, patru monahi, Vitalie Hostiuc, Ilie, Alexandru și Nicolae. (103) Chilia Sfântu Gheorghe – Colciu de pe moșia aceleiași mănăstiri, era locuită în 2005 de monahii Dionisie cel Tânăr, Ioan, Ghedeon, Ghimnasia, Mamant și Fodan Daniel. (104)

În anul 2005 viețuiau la chilia Sfântul Ioan Botezătorul – Catafighi doi monahi cu numele Mihail, unul vârstnic și un frate mai tânăr venit din Basarabia. Clădirile nu fuseseră reparate de multă vreme și aveau nevoie de

lucrări de întreținere. La chilia Sfântu Ioan Teologul, Cucuvinu, nucleul Comunității Fraților Români de la Muntele Athos, viețuiau în anul 2005, superiorul Siluan, Lavrentie, Vasile, toți din Basarabia și un călugăr din România. Aici se păstrează biblioteca constituită de Teodosie Soroceanu precum și arhiva chiliei. (105)

Din documentele cercetate, care ne oferă o imagine clară a evoluției chiliilor și colibelor românești athonite din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea, rezultă că majoritatea acestora, fie au trecut în proprietatea mănăstirilor grecești sub a căror autoritate se aflau, atunci când ultimul dintre călugări se stingea din viață fără urmași, fie au fost părăsite. S-au menținut până astăzi chiliile, Sfântul Gheorghe – Colciu, Sfântul Ipatie, Catafighi, Cucuvinu, Sfântul Ioan Botezătorul – Colciu, Sfântul Gheorghe – Capsala, alături de schiturile Prodromu și Lacu.

Așezămintele monahale românești de la Muntele Athos reprezintă și astăzi ortodoxia românească în acele locuri, iar scăderea drastică a numărului monahilor români athoniți și a lăcașurilor lor de cult, nu trebuie să lase societatea românească indiferentă. Faptul că aceste așezăminte au fost sprijinite constant de statul român, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și până la primul război mondial, cu subvenții și ajutoare însemnate pentru construirea și întreținerea bisericilor și a chiliilor, reprezintă o atitudine care trebuie reluată în zilele noastre, spre a putea salva cel puțin cele două schituri și cele câteva chilii românești în care mai palpăie încă, cu mari strădanii personale ale acestor monahi, tradiția românească în Muntele Sfânt.

Faptul că în anul 2007, statul român a acordat o subvenție de 250.000 de euro pe an pentru schitul Prodromu, este un prim gest, care dovedește că societatea românească nu i-a abandonat pe acești fii ai ei, care au ales să se retragă în Muntele Athos și să se roage pentru acest popor din care fac parte. Acordarea de ajutoare bănești și materiale trebuie însă să se îndrepte și către monahii români ai schitului Lacu, ca și către chiliile care au în urmă o istorie de peste 160 de ani, și care sunt păstrătoare și continuatoare ale tradiției monahale românești. (106) La 7 aprilie 2008, Parlamentul României a modificat articolul 4 al acestei legi precizând că această sumă este destinată „restaurării, reparării, întreținerii și administrării clădirilor din incintă și a celor 4 biserici; achiziției de mijloace fixe pe baza listei de investiții, avizată conform dispozițiilor legale în vigoare; activităților de întreținere și producție în regie proprie; plății unor activități de manoperă și prestări de servicii; susținerii activităților existențiale și spirituale ale monahilor, primirii și cazării pelerinilor; realizării unor materiale destinate

promovării schitului”.(107) Se reia, astfel, tradiția, întreruptă timp de peste o jumătate de secol, de sprijinire a acestui centru de înaltă trăire spirituală.

Prin urmare, statul, diplomația, Patriarhia Română, dar și societatea românească, trebuie să vegheze ca viețuirea monahilor români athoniți să fie decentă, pentru a putea reprezenta mai departe valorile ortodoxiei românești la Muntele Athos. Căci, așa cum sublinia starețul schitului Prodomu, părintele Petroniu Tănase, „Documentele păstrate sunt mărturii grăitoare, care pun în lumină gândul și fapta acestor monahi, împlinite departe de hotarele țării lor, la îndemnul conștiinței lor naționale românești.” (108)

Referințe bibliografice

- (1) BERCIU-DRĂGHICESCU, Adina; PETRE, Maria. *Școli și biserici românești din Peninsula Balcanică, Documente 1864–1948*, vol. I, Bucharest: Editura Universităţii din Bucureşti, 2004, pp. 171–172, 195–202, 217–226.
- (2) SANIC, fond *Ministerul Cultelor, Direcția Contabilității*, dosar 18/1900, f. 52.
- (3) BERCIU-DRĂGHICESCU, Adina; PETRE, Maria. *Op. cit.* p.197.
- (4) *Ibidem*, p. 200.
- (5) SANIC, fond *Ministerul Cultelor, Direcția Contabilității*, dosar 18/1900, f. 53.
- (6) BERCIU-DRĂGHICESCU, Adina; PETRE, Maria. *Op. cit.* p. 223.
- (7) SANIC, fond *Ministerul Cultelor, Direcția Contabilității*, dosar 3975/1906, f. 15.
- (8) *Ibidem*, f. 17.
- (9) BERCIU-DRĂGHICESCU, Adina; PETRE, Maria. *Op. cit.* p. 222.
- (10) *Ibidem*, p. 223.
- (11) *Ibidem*, p. 199.
- (12) SANIC, fond *Ministerul Cultelor, Direcția Contabilității*, dosar 18/1900 f. 85–90.
- (13) BERCIU-DRĂGHICESCU, Adina; PETRE, Maria. *Op. cit.* p. 196.
- (14) *Ibidem*, p. 198, 226.
- (15) SANIC, fond *Ministerul Cultelor, Direcția Contabilității*, dosar 18/1900 f. 46–47.
- (16) BERCIU-DRĂGHICESCU, Adina; PETRE, Maria. *Op. cit.* p. 224.
- (17) *Ibidem*, p. 173.
- (18) *Ibidem*, p. 225.
- (19) *Ibidem*, p. 172, 224.
- (20) *Ibidem*, p. 225.
- (21) *Ibidem*, p. 200.
- (22) *Ibidem*, p. 224.
- (23) *Ibidem*, p. 222.
- (24) *Ibidem*, p. 223.
- (25) *Ibidem*, p. 224.
- (26) SANIC, fond *Ministerul Cultelor, Direcția Contabilității*, dosar 3975/1906, f. 13.

- (27) *Ibidem*, dosar 18/1900, f. 46.
- (28) *Ibidem*, f. 43.
- (29) *Ibidem*.
- (30) *Ibidem*, f. 47.
- (31) *Ibidem*, f. 7.
- (32) *Ibidem*, f. 12.
- (33) *Ibidem*, f. 10.
- (34) *Ibidem*, f. 45.
- (35) *Ibidem*, dosar 27/1898, f. 14.
- (36) *Ibidem*, dosar 18/1900, f. 52.
- (37) *Ibidem*, f. 53.
- (38) *Ibidem*, f. 54.
- (39) *Ibidem*.
- (40) *Ibidem*, f. 56–60.
- (41) *Ibidem*, f. 61.
- (42) *Ibidem*, f. 62–65.
- (43) *Ibidem*, f. 66–68.
- (44) *Ibidem*, f. 69–71.
- (45) *Ibidem*, f. 78–79.
- (46) *Ibidem*, f. 75.
- (47) *Ibidem*, f. 77.
- (48) *Ibidem*, f. 82.
- (49) *Ibidem*, f. 83.
- (50) *Ibidem*, f. 85–90.
- (51) BERCIU-DRĂGHICESCU, Adina; PETRE, Maria. *Op. cit.*, p. 16.
- (52) SANIC, fond *Ministerul Cultelor, Direcția Contabilității*, dosar 3818/1905, f. 9.
- (53) *Ibidem*, f. 10.
- (54) *Ibidem*.
- (55) *Ibidem*.
- (56) *Ibidem*, f. 11.
- (57) *Ibidem*, f. 69–70.
- (58) *Ibidem*, dosar 3975/1906, f. 11; 13–17.
- (59) *Ibidem*.
- (60) BERCIU-DRĂGHICESCU, Adina; PETRE, Maria. *Op. cit.* p. 216.
- (61) SANIC, fond *Ministerul Cultelor, Direcția Contabilității*, dosar 3809/1907, f. 1.
- (62) *Ibidem*.
- (63) *Ibidem*, dosar 3809/1907, f. 15.
- (64) *Ibidem*, dosar 4156/1909, f. 3.
- (65) *Ibidem*, f. 4.
- (66) *Ibidem*.
- (67) *Ibidem*.
- (68) AMAE, fond *Problema 15*, vol.29, f. 14.
- (69) BERCIU-DRĂGHICESCU, Adina; PETRE, Maria. *Op. cit.* p. 257.
- (70) *Ibidem*, p. 261.
- (71) *Ibidem*, p. 284.
- (72) *Ibidem*, p. 276.
- (73) *Ibidem*, p. 278.

- (74) ZBUCHEA, Gheorghe. *O istorie a românilor din Peninsula Balcanică. Secolul XVIII–XX*, București, 1999, p. 175.
- (75) *Ibidem*, p. 177.
- (76) BERCIU-DRĂGHICESCU, Adina; PETRE, Maria. *Op. cit.* p. 293.
- (77) SANIC, fond *Ministerul Cultelor, Direcția Contabilității*, dosar 956/1919, f. 7.
- (78) *Ibidem*, dosar 4316/1914, f. 1.
- (79) AMAE, fond *Problema 15*, vol.29, f. 138.
- (80) SANIC, fond *Ministerul Cultelor, Direcția Contabilității*, dosar 956/1919, f. 3.
- (81) *Ibidem*, f. 12.
- (82) *Ibidem*, dosar 956/1919, f. 6.
- (83) *Ibidem*, f. 5.
- (84) *Ibidem*, dosar 1000/1920, f. 5.
- (85) SANIC, fond *Ministerul Cultelor și Artelor*, dosar 11/1922, f. 24.
- (86) SANIC, fond *Visarion Puiu*, dosar 9, f. 15.
- (87) *Ibidem*, f. 16.
- (88) *Ibidem*, f. 36.
- (89) *Ibidem*.
- (90) BERCIU-DRĂGHICESCU, Adina; PETRE, Maria. *Op. cit.* p. 16.
- (91) *Ibidem*, p. 239.
- (92) *Ibidem*, p. 260.
- (93) *Ibidem*, p. 264.
- (94) *Ibidem*, p. 251.
- (95) SANIC, fond *Visarion Puiu*, dosar 9, f. 29–30.
- (96) *Ibidem*, p. 305.
- (97) *Ibidem*, p. 402.
- (98) *Ibidem*, p. 396.
- (99) *Ibidem*.
- (100) VASILESCU, Gheorghe; Ignatie Monahul. *România și Muntele Athos*, Vol. II. București: Editura Lucman, 2007, pp. 204–207.
- (101) *Ibidem*, pp. 244–247.
- (102) STAVARACHE, Dumitru; NEGOESCU, Ion. *Mitropolitul Visarion Puiu. Relațiile cu biserici din Athos, Documente. 1905–1957*. Târgoviște: Artpress, 2008, p. 228.
- (103) *Ibidem*, p. 227.
- (104) BERCIU-DRĂGHICESCU, Adina; PETRE, Maria. *Op. cit.*, p. 228.
- (105) *Ibidem*, pp. 239–240.
- (106) „Monitorul oficial,” partea I, nr. 298/4 mai 2007, p. 6.
- (107) *Ibidem*, nr.283/11 aprilie 2008, p. 2.
- (108) VASILESCU, Gheorghe; Monahul Ignatie. *Op. cit.* Vol. I, p. 402.